

Mesi Napano Pol Bivitauiiao Ban Namonoeano Lu Nalo Na ROMO Verialiano Moti

Tukunuano bulati na niosi nei

Pol bivitauiia mēsi nei ka rila vatitig kiano m̄arabo, napano jidom riva rial namoneano nalo na Romo. Ea kiano jidomiano, naio jidom ka riñau bogo ve bulati vija tomu na moneano nalo na vio nei, ana iorou mia nalo aija naio, ka naio rijika riva voru Spen. Naio mijikia vatitigio bo ver toro rimonea Yesu Kristo, a rimei ve kiano toro napano takisor vatitig kiano bajago ea kiano meuliano, toro na mia rimemedu ea Atua mirano. Naruei bior vite na, naio bivitauiia mēsi nei ka riverial bajago na moneano nei van tomu na moneano nalo yako Romo. Niosi nei bokar burupati Pol kiano jidomiano ea marabo napano toro rijikia monmonea Kristo.

Beamu, naio ber ilivorvoriano ban tomu nalo na yimo lu na Romo, a berial banlo ka naio jo bolukouo kalo. Ana kario, naio berial burupati jidomiano na mēsi nei napano bernavo “Ioluano vou nei jo berial Atua kiano bajago ka rila tomu nalo ave tomu memedu ea mirano. Bajago nei jo maluvo ea kito ea moneano, jikario ea kiano tiiano rivano-o rivokar juluvati nene.” (1:17)

Ea mēsi nei, Pol judu ka berii kiano burupati jidomiano nei. Naio ber ka tomu nalo be iakurano napano abe yati na Israel, ðeli maka

ave yati na Isreal, mia abe veverarei ga, aju yetan ka moroano na kariano. Mia toro mijika ga rimei memedu ea Atua mirano, ver naio rimonea Yesu Kristo. Vite dolu, Pol berii meuliano na napano toro to riasol vatitigio ea Kristo, bija meuliano vou nene napano toro binimei be memedu ea Atua mirano. Toro napano monea Kristo, naio joa tum̃aro bija Atua, a Atua kiano Niununo mila napano naio be teau, moroano na kariano bija m̃ariano maka bunu vokar naio. Mia jikario ea mirano jimo [5] ba bokar mirano arolu [8], Pol berial bior vaio Atua jian tuboiano ban kiano tomu nalo, a berii bajago napano Atua kiano Niununo jo miñau ea tomu nalo kialo meuliano napano amonmonea Kristo.

Mia naio judu kia ka berii bajago napano taara na kulo Israel, a nalo napano maka ave taara na Israel, amijikia avuron ea verikariano nei napano Atua mila be tomu nalo na yetemeriba kialo ka atakiio. Bogo na naio jidom rila nonovio kiano iliano, naio berinavo bajago na napano taara na Israel nalo abilig taakalo ka Yesu, naio be togio na Atua Kiano Verikariano napano naio tinienmiia tomu nalo na yetemeriba, naruei miila Yesu binimei, ka toro napano rimonea naio, naio mijikia rimei rive toro memedu ea Atua mirano.

Mia Pol monea ka taara nalo na Israel, mia maka ajikia avilig taakalo bogo nonovio ka Yesu. Ea togio maariano na m̃esi nei Pol berii bajago napano memedu ka tomu na moneano nalo atakiio ea kialo meuliano, a mave liei, naio berii bajago na toro monoka tinien riia toro dolu.

Naio berii bajago napano toro monoka takii
 ea Atua kiano iñauano, a bajago napano tomu
 na moneano monoka ala van parinio tubo a
 van toro dolu. Mia naio berii bajago napano
 toro na moneano monoka sidomiio vatitig ka
 rilabulag re toro dolu kiano jidomiano. Ea kiano
 juluvati ñesi nei, naio ber iliano nalo na ber
 kiano ilivorvoriano bija kiano bilbilu nalo, ba
 ban kialo bilbilu dolu nalo, a berenio iliano nalo
 na aiaia Atua.

Torogio nalo na niosi nei

Iliano moti bija burupati jidomiano na ñesi
 nei 1:1—17

Tomu nalo adu meuliano vou napano Atua
 jiano 1:18—3:20

Atua kiano ñarabo ka rilarur toro 3:21—4:25
 Toro kiano meuliano vou napano miasol ea
 Kristo 5:1—8:39

Atua kiano verikariano ban taara nalo na
 Israel 9:1—11:36

Bajago novo napano namoneano monoka
 takii 12:1—15:13

Iliano maariano 15:14—16:27

Iliano moti

¹ Bilbilu nalo na Romo:

Kiniou Pol neber kavijo bo ñeli bogiano bo ban
 kamiu ea Yesu Kristo siano, na nebe kiano toro
 na iñauano, nebe atevi nei na Atua bio kiniou,
 naio bijauia kiniou ka noimñau ka neverial kiano
 Ioluanu Vou.

² Ioluanu Vou nene, naio ju joomo ea iliano
 nalo na vivitauiano lu nalo na Atua kanano
 ruei, nina ea verialiano nalo na napano kanano

naverialiano nalo aberialio nua nua binime. ³ Burum̃ara vite napano Ioluano Vou nei naio berialio, naio be Yesu Kristo kiado Tubo, napano naio be Atua kenerinio napano naio miila naio miyotuba ka kito ea yetemeriba nei. Naina naruei napano ea tivelinio na yati na m̃aratavo na kanano, kito romijikia roverinavo naio moluo ea yati na tormoruo Parinio Tubo Teviti memedu. ⁴ Mia ea tivelinio na kanano niununo, naio be lu laka, naio miyotuba memedu ea Atua kanano yati ga. Amuebin naio m̃aro, ana ea kiano burum̃ara moroano, Atua mila naio jumolu meul bo bereio, naruei romijikia rovitilubarario batitig ka be riano, kiado Tubo nene naio be Atua kenerinio memedu.

⁵ Naio naruei bitirilar kiniou ne-be atevi, a miila kiniou ka nava noioliolu van taara dolu na tomu nalo napano maka ave Ju, ka nalo bunu amijikia amonea Atua, ana amijikia amonmonea kanano iliano nalo. Im̃auano na jibe nei naio be ijaiano novo tai napano Tubo naio jian ban kiniou, naruei najaaro ka nala ka siano rivavin.

⁶ Mia vonganei, kiniou nojo nomila im̃auano nei ea kamiu, bior ka napano kamiu bunu siemiu joa vio na, kamiu bunu kamliko nalo dolu nei napano Atua biolo ka amei ave Yesu Kristo kiano tomu nalo. ⁷ Kamiu bunu tomu nalo napano naio tinien jii kamiu toru, napano naio bitiri bulag kamiu kube kanano namoneano lu nalo ea burum̃ara komeli nei Romo, naina naruei najaaro ka nebivitauia m̃esi nei biedu ban kamiu.

Nebivitauia jibe nei, nobolkouo ka tiniesese a tum̃aro na karam̃ado Atua vija kiado tubo Yesu

Kristo kanalo, naio to ve tomoruo ea kenemiu meuliano nalo veve terakurano.

Pol jidom toru ka riva rimaluvo ka nalo na Romo

⁸ Beamu ka neverial vite tealo rivan kamiu, kiniou nobolkouo ea Yesu Kristo siano, neber siva toru ban kanado Atua bior kamiu. Nojidom nela tibe na, bior napano vonganei, iliano nalo ea tivelinio na kenemiu bajago novo nalo, napano kuvitumolu kuvitu sikili ea moneano ea Kristo, naio jo ban ea vio miroano ruei. ⁹ Tenei naruei mila kiniou najaaro toru, bior napano kirisiou ruei nojo nomimãau Atua kanano bija kanaku meuliano momou, nomimãauka neverial Ioluanu Vou napano berii kenerinio. A naio mijikia ruei ka napano nojo tinieku maio ka kamiu ea kanaku volkouano damãariga, ¹⁰ a nojo nobika den naio bunu ka river memedu ea kiano jidomiano ga, mia naio rila kiaku mãarabo ka nomijikia namaluvo ka neadu ka kamiu. ¹¹ Nojidom laka ka neviedu neial kamiu, ka verenio nemijikia nejev ijaiano tealo na moroano na Niununo Lu juvan ban kamiu ka rila kuvisikili lie vo, mia naio rivu laka. ¹² Kiniou nomonea ka kiaku viekouoiano naio mijikia tunukakar kamiu, a nojidom nomei ka kenemiu viekouoiano mijikia tunukakar kiniou bunu, a tibe na kito roju romija bitiraviran bo ea kito bereio.

¹³ Banalo, nojidom kamiu kuvijikia ka va telabo ruei kiniou nemila vio jikili ka neviedu kean kamiu, mia damãariga mãarabo bisaro ea vite tealo, mila na maka neviedu vo. Mia nojidom

toru ka neviedu, ka kanaku iũaauano mijikia rivar m̃arati tai bunu ea kamiu napano kumonea ruei, jibe na napano bar ruei ea nalo napano maka ave Ju ea vio dolu nalo.

¹⁴ Iũaauano napano joa juũaaku naio jibe nei, berinavo monoka noioliolu ea kiado tomu nalo memedu kulo Ju, a tomu dolu bunu, a monoka noioliolu ea tomu nalo napano amijikia vite ruei a nalo napano maka ajikia vite vo, ¹⁵ naina naruei mila na nojidom neviedu neverial Ioluano Vou van kamiu ea buruũaara komeli na kenemiu nei, Romo.

¹⁶ Ioluano Vou nei, naio be m̃arabo takurano ga napano Atua kanano moroano jo miũaau eaio ka ridu ioruriano riyotuba ea tomu nalo, mila na maka noimou leleio ka neverialio bogo nonovio. Ioluano nei naio miyotuba ea kito kulo Ju beamu, karina naio ba tavio ea nalo napano maka ave kulo Ju, naruei toro kei napano rimoneaio, mia rileal meuliano eaio.

¹⁷ Ioluano novo nei, naio be kiado m̃arabo ka remijikia romei memedu ea Atua mirano bereio, ka maka bunu rovokar vironiano na kiado kariano nalo, mia bo romijikia ka monoka retikar vija viekouoiano, a mia rala nonovio rivija viekouoiano, bior napano naio jibe ka iliano moruo tai napano Naverialiano Abakuku berenio, berinavo

“Toro napano ver ga naio rivarkar tiniene ea Atua,
mia Atua rila naio rimei rimemedu rive riano,
a nina ga naruei naio be m̃arabo na ajev meuliano.”

¹⁸ Marabo na aje meuliano naio jo, mia veribinio bija vovaiano abujo laka ea tomu nalo na maka ave Ju reraio ea yetemeriba nei, mila nalo aju aberbure m̃lea Atua kiano ilirianiano, ana jibe na kito romialio ka napano Atua naio joa vio mave, kiano siniabu monoka riyotuba rilalo ajikia. ¹⁹ Naio jo berloglog kiano bajago vu nalo amiyotuba medave ea mirano tomu nalo ruei, naruei bo ka abitulubario, mia maka asidom ajikia. ²⁰ Be riano ka Atua naio maka ve kulorinio, a toro maka rijikia rial naio, mia jikar ea tiiano na yetemeriba binimei bokar vonganei, tomu nalo aju amial kiano bajago novo nalo, ana amijikia avitulubario ka naio be Atua riano. Ver aial kiano tiiano nalo ga, maka bunu ajikia avika aver ka naio be kenia. ²¹ Ver makanio, amijikia ka Atua naio jo, mia maka lele asidom ala kialo jidomiano rivatove ka naio, maka lele asidom aver siva van naio rivior kiano tovu ealo. Nalo maka asidomial titai, banbano kialo jidomiano nalo bujo ka melijokouo batitigio. ²² Nalo be tinielo ka aber abe masou, mia nalo abano aba vovu batitigio, ²³ a nalo maka bunu alotu ka Atua napano naio maka rijikia riñaro bogo tai. Nalo maka asidom naio, mia amim̃auka tavoru napano midu mirano toro ðeli mirano menu ðeli mirano temeul nalo jibe niobi ðeli venia, ana nalo be tinielo bo ka alotu ka tenalo nei naruei. ²⁴ Bogo na amila jibe na, Atua naio binimei tinien maro laka ea kialo veribinio nalo nei, naruei naio juvanlo ka avan bo kanio vija sidomvaiano venia napano tinielo jiio. Ea bogo

nei naruei kito releal ka napano tomu nalo aju amila bajago na imouiano ea mokotenalo nalo, ²⁵ mia naina monoka tibe na, bior napano abar bulag Atua kanano ilirianiano, amidu sibiano ju keano, a maka bunu alotu ka Atua napano bo ka aiaia siano lu dañariga, mia abatove ga ka vite nalo napano naio jiilo.

²⁶ Nalo abilig dabu lelan vite nonovio na jibe na, mia Atua maka bunu riverburelo, mia juvanlo aba amila pariparilo ea kialo sidomiano va nalo. Jibe ka tire nalo maka bunu avan vija suñano nalo, mia aban bija tire nalo bereio, ²⁷ a suñano nalo bunu, nalo maka bunu asidom aver bo ka asoro ka tira, tibe ka napano Atua naio berenio berinavo bo ka alaio, mia nalo ajidom suñano ga, aju aban bija nalo bereio ea bajago napano romimouo ka roveriio. Iñauano nalo na jibe nei maka amemedu leleio, mia nalo napano ajuña amilaio, ea kialo meuliano nalo ga, aial vironiano napano memedu ka toro napano mila jibe na monoka rivario.

²⁸ Tomu kinkin na jibe na, maka aialerinio ea Atua ea kialo meuliano nalo, maka asidom titai kanio, ana Atua maka tokovio kalo, mia naio juvanlo ka kialo sidomsearioiano nalo aburulo aba amidu momou ea bajago va. ²⁹ Amila jibe na banbano komial kialo meuliano binimej bujo ka bajago nonovio na lakorov tuboiano, bija vovaiano nalo, jokoluolu nalo, bija sidomvaiano ea kulo dolu nalo. Amijoku, amuebinvin tomu nalo añarnño, abilvilialo, amila sibi, ajermi ka kulo dolu nalo, aberveriilo, ³⁰ ajian merano kanalo iliano nalo, a ea tivelinio na Atua, nalo

maka asidomialio ga. A bija bajago nalo na bova nei, parilo kirisikili laka, abarvar kalo, amil vevavin, amila verikariano bior imãauano vou na vovaiano napano nua makanio, mia bogo napano kialo tormoruo nalo amil banlo, amilkuei ga. ³¹ Tomu nalo na, romijikia roverinavo nalo maka aje masouano, maka adukar vatitig kialo verikariano nalo, maka ave tinievuiano rivu, maka tiniel riia toro leleio.

³² Nalo amijikia vatitig bo Atua kiano iliano ruei, amijikia ka Atua naio berkar m̃ariano ban tomu nalo na jibe na, mia maka atovonio. Nalo aju ajidel dolu ka amila jibe na, mia mave ka nina, aju ajaaro lie vo ver amial kialo bilbilu dolu nalo aju amila bova jibe nei bijalo.

2

Atua naio takurano tibure tomu nalo

¹ Jibe na, ver jau toro Ju tai napano koje komial vovaiano nalo na kulo dolu nei kialo, mia jau kosidomii tumãabe kanio? Peli jau kosidomii ka jau kobo, nalo abova, mia maka leleio, vovaiano na joaso be verare ga, mia maka bunu kojikia kover titai. Jau kobe toro na tibure kulo dolu na, a koje kojibureso bereio kar napano jau koje komila tena javukia napano koje kojibure dolu nalo kanio. ² Mia jibe napano kito romijikia, Atua naio rije vironiano van tomu nonovio napano amila bova jibe na be verare ga.

³ Peli jau tai napano koje kojidom ka jau kobo bior napano koje komil ban toro napano mila korovio tuboiano, a jau bunu koje komila korov,

mia bova jau kojo kojidom ka vironiano na mia Atua sianio mia maka rijikia rivakarso. ⁴ Peli kojo kojidom ka Atua naio tiniene bo laka, tinien miia toro, a kiano jidomiano tebievi, ana kober p̄eli maka rijikia rila titai kaso?

Ee, Atua naio bo laka jibe ka napano kojo koberenio, mia kiano tiniememiano maka rijamo kaso ka kala du ka kalakorov tuboiano, mia naio ga rivurso koviligso kataluvo ea kariano nalo napano kojoaio.

⁵ Ana jau, maka kosidom koviligso leleio, jau pariparimo jikili ga bano, ana jibe na kojo komila ka kojo komivon kakar kiamo vironiano nalo banbano bokar bogo napano mia Atua kiano tiniemimiano tibure memedu tomu nalo. ⁶ Ea bogo nei naruei mia naio rivar bulag van tomu nalo rivare ga tavukia venia napano nalo aju amilaio.

⁷ Jibe na, tomu tealó, nalo ajurmaro ga, nalo aju ajudu bogo nonovio ka amila bajago na bo napano mijikia rila sialo rivu ea Atua mirano, a mijikia rilalo avokar mermerano na vio mave. Venia na mia Atua sian vanlo, naio be meuliano napano maka rijikia ribisi.

⁸ Mia tealó, tomu na baravoiano, nalo maka amonea ilirianiano, a nalo aju yetano ka mo-roano na vovaiano. Venia napano Atua mia sian vanlo, nina vironiano napano riyotuba ea kiano burum̄ara tiniemimiano ga. ⁹ Mia bogokouo bija jogvaiano rimei rivokar tomu nalo nonovio napano amila bova, jikar ea nalo napano Atua bijauia bulaglo beamu, nina Ju nalo, ba bokar tomu nalo na vio dolu napano maka ave Ju.

¹⁰ Ana nalo napano kialo meuliano bo, mia avokar Atua kiano ilivuiano novnovo nalo, sialo nalo mia atu rivu vijajo, kiano tum̃aro to vijalo. A nina bunu tikar ea nalo napano abe Ju, ba bokar tomu nalo na maka ave Ju, ¹¹ bior ka napano Atua naio maka rivitii tomu nalo ve dolu, a naio mila memedu bare abiniu.

¹² Kulo Ju nalo aju yetano ka tuboiano napano Atua jian banlo ruei, ana verver amila korov tuboiano nene, mia Atua rije vironiano vanlo. A tomu nalo na maka ave Ju, nalo maka avokar tuboiano nene, mia p̃eli nalo maka ajikia venia napano tuboiano naio berenio, a ver nalo amila bova, mia am̃arm̃aro. Jibe na, kariano joa kito robiniu robe verare ga, a mia Atua monoka tibure kito rovinu. ¹³ Tomu nalo na amemedu ea Atua mirano, maka nalo napano amijikia ga venia napano tuboiano berenio, mia nalo napano Atua jaaro ka rivurlo, nina mia nalo napano kialo meuliano jakii vatitig bo venia napano tuboiano berenio. ¹⁴ Tomu tealo maka ave Ju, maka ajikia Atua kiano tuboiano, mia bekurano, kialo meuliano bo bano-o, kialo bajago jibe ka ga napano verver Atua kiano tuboiano jo bijalo ruei. ¹⁵ Nalo jibe ga napano venia na tuboiano jo beriio, naio joa kialo iviso ruei. Jibe na, bogo napano amijog iliano nalo reraio aberinavo jau kavan na, p̃eli jau kavan nei, kialo jidomiano novo jo ber vatitigio kalo venia na bo a venia na bova.

¹⁶ Jibe napano ioluano napano nojo nomioliolu kanio berenio, bogoti na toru nei naio jo binime, a ea bogo na, mia Atua sian van Yesu Kristo ka

rivitii veve tomu nalo kialo jidomiano nalo, riva rivokar venia na amilavano joa kialo iviso, mia naio tibure tenalo napano amilaio, ba bokar naio napano aber ĉeli toro tai maka rijikiaio.

Kulo Ju nalo bija Atua kiano tuboiano

¹⁷ Nemialio bo ka noil lie bereio ea tivelinio na vite nalo napano kito kulo Ju roju reberenio. Kito roju reberii ĵuĉabe napano kito naruei rajakii Atua kiano tuboiano, reberiaĉa kito naruei Atua jidom lie kito, ana mila napano kiado jidomiano bavavin laka. ¹⁸ Kito roju rober ka kito romijikia vite bo ea Atua kiano tuboiano, mila roberiaĉa kito ga romijikia vatitig Atua bija kiano tinieiano, kito ga romijikia vatitig vite nalo napano be riano a memedu bo. ¹⁹ Kito roju rober kito kulo Ju ga naruei bo ka kito rovuru ĉarabo ka nalo napano maka ave Ju, kar napano rober nalo abe merebono napano maka ajikia ĉarabo. Kito roberiaĉa kito ga kito robe yulu ka nalo napano ajua melijokouo, ²⁰ kito ga bo ka rala toro rimemedu napano milaluv ĉarabo, kito ga romemedu ka roverloglog vatitig nalo napano ajibe kiritete nalo, maka ajikia vite.

Mo nojidom never ea vio nei, bo ka napano robitilubar ka Atua kiano tuboiano bujolou ea jikiaiano novo a ilirianiano novo nonovio ruei, mia maka rivu ka rotu rosidomii ka rover kiado ga. ²¹ A titai bereio na bova lie vo mave kanio, kito rosikili ka roverloglog kulo dolu nalo, mia nemial jibe maka rotu roverloglog vatitig kito bereio. Verver koto koioliolu ka toro ka rivina re, a bo ka jau kojo kobina kia ga vo? ²² Jau na kojo koberloglog ka toro monoka rila re siakaiano,

ka venia jau bunu komilaio? A jau na kober ka tavoru napano nalo dolu amimãaukanio, nalo abova laka, jau kober be riano na, mia jau bunu, ðeli jau kojo kobina ka niogo vite nalo na abar joa kialo vio lu nalo, ina?

²³ Ea vio nei, monoka kito rover aua ve toru laka, bior kito tomu nalo napano rabarvar ka napano romidu Atua kiano tuboiano, mia roju romila niegeniege kiado Atua siano lu bereio, ka napano roju romila kokorov kiano tuboiano nalo na. ²⁴ Iliano Lu naio berenio kiado bajago naruei, berenio jibe na, ber “Kamiu tomu nalo na Atua kiano, kenemiu sibiano mila na tomu dolu nalo aju amilkue bova ea siano.”

Toro napano be toro Ju riano

²⁵ Jau kober ka apakuveuso ruei, ana kobe Ju tai riano, nina bo laka. A tena mijaso verver ga jau kojo komonea Atua kiano tuboiano. A ver jau kolakorov tuboiano na, jau kobe Ju ka iakurano ga, jau kobova ea Atua jibe ga nalo napano maka abakuveulo. ²⁶ A ðeli toro tai naio maka tibe ka kulo Ju nalo napano apakuveuio, naio maka apakuveuio ga, a ver toro na rimonea vatitig tuboiano nalo, ea Atua kiano vitiiano naio binimei bare ka toro Ju ruei. ²⁷ Toro Ju naio apakuveu ruei a midu tuboiano, a ver naio maka rijogkario, naio monoka rivitikar vatitigio, ver makanio, Atua rivukular naio vatitig, mia rivuru toro dolu na maka avakuveuio ana napano mijogkar kiano tuboiano.

²⁸ Nina ka ea Atua kiano vitiiano, nina be Ju riano, maka nana be Ju ea kuluniabene ga. A

pakuveu napano Atua bitiio be riano, maka nana tavio ea toro niabene ga. ²⁹ Toro na Atua kiano riano, maka nana bokar ga vivitauiano lu nalo ka juṁano, a naio be toro napano Niununo Lu jo miṁau ea kiano iviso, napano kiano meuliano mijulu kon bo. Toro na jibe na, ṽeli tomu nalo maka asidomiio ka naio be toro tai, mia Atua naio jaaro laka kanio.

3

Tonovo na bo laka na joa Ju nalo

¹ Kiniou nojoṁa nemil jibe nei, ṽeli vikadeniano tai miyotuba, bika jibe nei, ber “Verver toro Ju be verare ga ka tomu dolu nalo, jibe ka na kojo koberiio, ka venia na sio na Ju naio bo, roberiaṁa ka nina naio be titai? Roju romila pakuveu ea kito, ka romei rove kulo Ju riano, a ṽeli na ka iakurano ga?”

² Vikadeniano na naio memedu, a neberdoṽeio jibe nei neber, Makanio, robarkar sio na Ju, naio be buruṁara tolu tai napano mila bo laka ka kito. Bajulukuti vabe bereio na tomu nalo napano Atua midu kiano iliano lu joa juṁalo nalo? Maka nalo dolu tanea vio, mia kito kulo Ju nalo ga. ³ Be riano ka kiado tomu tealu nalo maka amonmonea Atua kiano iliano nalo nei, naruei vikadeniano naio jo ber jibe nei, ṽeli mia Atua maka bunu riilivu ka kito tibe napano naio berkar ka rilao? A makanio, maka tibe na. Be iakurano napano tealu nalo maka avokar vatitig Atua kiano iliano, mia Atua maka rijikia leleio tuvan bogo tai kiano verikariano na ban kito.

⁴ Peli kito tomu nalo romila sibi bogo nonovio, a Atua naio be riano bogo nonovio jo, jibe na napano Parinio Tubo Teviti naio ber ea Niosi na Iouano nalo, napano ber

*Mia nalo aialio napano jau kobe riano ga ka kanamo iliano nalo ka kotiburelo,
a mia nalo ajidom atibureso bereio, mia jau komemedu ga kojo. Iouano 51:4*

⁵ Kiado tokoriano nalo bova ga, a titai napano bo kija, tokoriano nalo na amila meravo ea tomu nalo miralo ka Atua kiano tuboiano nalo napano juko vio ka tokoriano nalo na, nalo amemedu mia amemedu. Kiniou neber jibe na, ĩeli mia kelvovu nalo tai atumolu averinavo “A verver kiado tokoriano nalo amila tenalo na bo nei, ka venia Atua tinien jer kito jidom sian vironiano van kito bereio riviorio?” Mia makanio, nina toro kiano jidomiano ga, ⁶ maka tibe na leleio! Verver Atua naio maka tibure kito kulo Ju, ĩeli maka rivu ka naio tibure kulo dolu napano maka ave Ju, mia makanio, naio memedu a naio takurano ga be natibureano.

⁷ Vikadeniano dolu jibe nei mijikia rimeĭ bereio, napano naio ber jibe nei, berinavo “Beamu neber nomonea Atua, mia iorou maka neiagago ka naio, narueĭ jibe nojo nemila sibi ga. Mia kiaku sibiano na jo berialio ka Atua kiano iliano ga be riano, a jibe na jo rila siano ka rivavin. Ana ver tibe na, ka venia naio jidom to tibure kiniou kia na vo ka nobova?” ⁸ A mia tomu nalo dolu aviligvilig iliano kinkin nalo tibe na riva vova lie vo, nalo aver “Verver bajago va berialio ka Atua kiano iliano be riano, bo ka

kito rotu raladu bogo nonovio ka rala kariano ve miroano, ka rila Atua kiano iliano ve riano lie vo.” Nalo tealo aber nojo nomioliolu ka jibe nei, a nina be sibiano ga, a nalo na napano aju aber, mia nalo avar vironiano rimemedu ka kialo iliano va nalo nene.

⁹ Kiniou nejidom navan bere ea tena roju roberio, na rober toro na bar sio na Ju, mia tumabe ka naio? Peli tomu tealo be kialo vikadeniano ka mia bo lie ka naio jovulu toro napano maka rivar sio na jibe na, p̄eli makanio? Bo ga, kiaku verdopeiano, neber maka tibe na. Jibe ka napano neber ruei, kulo Ju nalo bija kulo Kiriki, abiniu aju yetano ka moroano na kariano bare ga. ¹⁰ A jibe ka iliano nalo na niosi lu aberenio,

Maka lele toro tai na kiano meuliano memedu.

¹¹ *Makanio, maka toro tai na bitilubar m̄arabo, maka tai na jo milavio jikili ka rial Atua ea kiano meuliano.*

¹² *Tomu nalo ajitetere den m̄arabo na memedu, nalo abano bova laka, maka lele tai na miñau memedu bo. Iouano 14:1-3*

¹³ *Kialo iliano nalo bova, jibe tanunu na jono, buruminalo aju amim̄auka sibiano nalo, ililelaniano nalo aju amiyotuba ea kuluniolo nalo, jibe ka maro va naio jerbin toro. Iouano 5:9*

¹⁴ *Riano ga, niolo ju bujo ka ilikakarioano va bija ilijaleleiano nalo ga. Iouano 10:7*

¹⁵ *Jaalo nalo aju abarlo ajikiti jan ea vio ka ala burukija riou,*

16 *kanalo ieliano nalo aba amila bulag vite nonovio, amila tomu nalo amijog bova.*

17 *Maka asidom asidomii ka m̃arabo tai na tum̃aro jo,* *Ais 59:7,8*

18 *miralo maka leleio abitulubar ka Atua naio jo bitikarlo.* *Iouano 36:1*

19 Ee, iliano nalo na amiyotuba ea Atua kiano tuboiano, a kito romijikia ka venia napano Atua kiano tuboiano berenio, naio jo jiloglog kito kulo Ju. Kito roju yetano ka tuboiano na, a toro na bitilubar venia na tuboiano na berenio, naio maka bunu iliano ka verenio, naio mijikia ka yetemeriba reraio amila kokorovio, monoka aviniu ka avar vironiano kanio. 20 Maka toro tai rijogkar ka tuboiano na Atua kanano rivare ka naio rimemedu ka Atua mirano, a tuboiano na mila na abiniu amijikia vatitig ka kariano joalo.

21 Jibe ka, m̃arabo na monmoneano ea tuboiano, maka toro tai rijikia takii rivanvano-o rimei rimemedu ea Atua mirano, a nina mila na Atua mial bo ka naio mila vatitig m̃arabo vou dolu tai napano romijikia ratakiio.

Marabo vou dolu na naio bo laka, bior napano maka ve kiano tuboiano nalo napano mia toro monoka rijogkarlo. Marabo na, ilivivitauiano lu moruo nalo bija naverialiano nalo kialo iliano, nalo aberiio ruei tertelisu beamu nua, a von-ganei Atua berialio ka kito ruei.

22 A m̃arabo nene jibe nei: naio be m̃arabo na moneano. Jibe na, toro kei napano biekouo ea Yesu Kristo, mia Atua rila naio rimemedu ea naio mirano kario. Marabo na maka ve tena

tomu tealo ga, a tena tomu nonovio, ²³ ka napano abiniu amila kariano, maka tai na kiano meuliano rimemedu rivokar jeleig meuliano novo napano Atua jidomio.

²⁴ Mia bo ga, bior Kristo Yesu naio bulu bulag kito ruei, mila na Atua rila kito romemedu ea mirano, jibe ka jidomiano tai napano naio jian ban kito, binimei ea kiano tinieseseiano ga. ²⁵ Naio bulu bulag kito ka napano Atua bitirilar naio jibe ka sida napano kiano burukija miou ka sekon bulag kiado kariano nalo kito napano romonea naio.

A jun̄abe ka tomu nalo na jikar yuka nalo re nua binimei, bogo na Yesu maka rimei vo? Maka reialio napano Atua rije vironiano vanlo ka kialo kariano nalo, ana p̄eli be jidomiano ka p̄eli Atua mije vironiano na kariano na tomu tealo ga, a tomu tealo maka rije vironiano na kialo kariano? Mia makanio, nina maka river tibe na. Bogobe nua ruei, na Atua jo mila kiano jidomiano tebievi ga, a jo jokoko vio ka kiano tiniememiano, a naio mila jibe na ba bokar bogo na Yesu m̄aro ka kialo kariano na re nua bunu. ²⁶ Jibe na, Atua berloglogial ka kito vonganei ka naio miñau memedu bogo nonovio ga, mila na toro kei napano balea ga Yesu, mia naio meravo rivu ea mirano.

²⁷ Ver tibe na, mia kito romijikia ravarvar ka kito kar venia bereio? Maka titai, bior venia mila kito robo bija Atua bereio? Maka bajago na bo na jogkariano na kiano tuboiano napano rojidomii ka romila, mia maka leleio, bulapati nene, kiado moneano ea Yesu ga. ²⁸ Kenememi iolioluano

aber jibe nei vonganei, ka toro rimei rimemedu ea Atua mirano, joa ga naio kiano viekouroiano ea Kristo. Naio maka rijikia balea kiano iñauano novo nalo, napano naio rijogkar rivu tuboiano nalo nonovio na kulo Ju nalo kialo bogo nonovio, kar napano maka toro tai rijikia rila tibe na.

²⁹ Jibe na, romial napano Atua maka ve kiado Atua ga kulo Ju nalo, a be Atua na kulo dolu nalo bunu. ³⁰ Ee, Atua naio takurano ga, a be tomu nonovio kanalo, a verver toro Ju, naio mijikia rimei rimemedu ea Atua mirano verenio ga riviekouo eaio, a ĩeli verver toro napano maka ve Ju, naio bunu mijikia rimei rimemedu ea Atua mirano verenio ga riviekouo ea naio.

³¹ Ana iliano nalo na maka river ka bajago na viekouroiano ea Yesu rivuku bulag Atua kiano tuboiano moruo napano ju, ka naio maka bunu kiano iñauano ka rilao. Naio maka river tibe na, naio ber ka bogo napano roju romomea Yesu, roju rabamenea vatitig tenalo napano tuboiano nei naio berenio, roju romilaio be riano.

4

Epraamo barkoro yeturu jiloglog m̃arabo na viekouroiano ka kito

¹ Roju roberii jibe ka bajago na viekouroiano ea Kristo naio ga be m̃arabo na robokar ioruriano, a jum̃abe ka korobido nalo re nua, jibe korobido na toru nei ea kiado yati na tormoruo Epraamo? ² Naio mila iñauano novo telabo napano Atua jaaro kanio, a iñauano nalo nene

na maka ala naio rimemedu ea Atua mirano. Verver naio rimei rimemedu kar kiano imãuano, ãeli naio mijikia rivarvar ka naio bereio, mia maka tibe na. Maka toro tai napano mijikia rivarvar ea Atua mirano bior imãuano napano naio milaio, ³ a viekouoiano ga mijikia rila toro rimemedu vija Atua, jibe ka napano Epraamo kiano tukunuano naio berenio ea Niosi na Tiano, napano berenio

*Epraamo naio biekouo jikili ea Atua kiano verikariano nalo,
ana Atua jaaro, midu Epraamo kiano viekouoiano na,
mila naio binimei memedu bo ea mirano kario.*

Jen 15:6

⁴ Kosidomii vonio, ver toro na miãauka veru, bogo na siberio burukorovio naio monoka rivar kiano veru. A kito rover re ka veru nei naio be jidomiano tai napano kiano toro na toru jian ban miyotuba ea tinieno vu, mia veru nei, toro na miãau nei naio miãau jikili kanio, nina naio memedu ka rivar ve kiano.

⁵ A tivelinio ka toro rimei rimemedu ea Atua mirano, naio maka ve titai tibe veru napano romijikia roimãaukanio, napano romijikia rovar tibe titai napano kito ga romijeivio be kiado. Kito, kiado imãuano nalo abova ga, tenena monoka ravalea Atua, napano naio ga mijikia rivar bulag vovaiano ea kiado meuliano. Verver ga ravalea naio, mia naio rila kito romemedu ea mirano.

⁶ Tormoruo Burubati Parinio Tubo Teviti naio mijikia tena nua ruei, mia kiano iouano tai beriio jumãbe mia rivu laka ka toro napano maka

rivalea kiano iñauano nalo bereio, mia balea ga Atua ka mia naio saaro ka rila naio rimemedu ea mirano. Iouano nene ber jibe nei, ber

⁷ *Toro na Atua biekokoa kiano vovaiano nalo, napano miolkon bulag kiano kariano nalo, naio be ilivuiano tai napano mia bo laka kanio.*

⁸ *Toro napano Atua mial naio jibe ka napano maka bunu miamiamo tai toaio, napano monoka rivakar vironiano kanio, mia naio mijikia rijog rivu mia rijog rivu. Iouano 32:1,2*

⁹ Ana nalo napano amijikia ajog rivu jibe napano iouano nei berenio, nalo kei na? Ilivuiano nei, mia maka rijikia rimei ea tomu na apakuveulo ga, jibe kito kulo Ju ga, a mia rimei bunu ea nalo na maka ave pakuveulo. Nina meravo bo, bior jibe ka napano roberiio, Epraamo binime memedu ea Atua mirano, maka ka napano naio be pakuveu ga, a binime memedu ea Atua mirano ka napano ga naio baleaio jikili.

¹⁰ A kito romijikia tena juñabe? A Atua naio ber Epraamo naio memedu ea mirano ea bogo vabe? Naio berenio ea bogo napano Epraamo naio be pakuveu rui, ñeli berenio ea bogo napano naio maka ve pakuveu vo? Verver ravan bereio ea kiano tukunuano, mia reial ka Atua ber mia Epraamo memedu ea mirano bogo na naio maka ve pakuveu vo.

¹¹ Jibe na, Epraamo kiano viekouo-iano ea Atua, naina ga mila naio memedu ea mirano. Ea bogo neibano, naio maka ve pakuveu vo, a iorou, Atua jian pakuveu ban naio jibe kijokijo

tai napano berial ka viekouoiano ea Atua ga be ñarabo ka toro rimei memedu rivijaio.

Epraamo naio be toro na beamu napano jibe nei, ana tomu telabo abinimei iorou napano maka ave pakuveulo ga, a nalo amonea Atua ana Atua mialo jibe amemedu ea mirano kanio. Nalo maka amoluo memedu ea Epraamo kiano torogio, mia vonganei nalo aju amial naio jibe naio be korobilo tai bunu, ¹² be verare ka naina be korobilo napano aju amila pakuveu kalo.

Beamu kito kulo Ju nalo roberiamña toro napano be pakuveu jibe tormoruo Epraamo, be riano ka miyotuba ea kiano torogio. Mia vonganei, jidomiano vou tai moluo napano jibe nei, berinavo toro napano mijikia river ka Epraamo be korobinio riano, nina toro napano naio biekouo ea Atua be verare ka Epraamo naio biekouo ea Atua, bogo napano maka rive pakuveu vo.

Toro kiano viekouoiano mila Atua kiano verikariano binimei be riano

¹³ Nua nua beamu Atua berkar ban Epraamo ka mia kiano ilivuiano nalo amaluvo ea naio vija kiano torogio nalo, avan ea tomu nalo na yetemeriba reraio. Ana ka venia Atua jaaro ka rila verikariano nei van Epraamo? Maka ka napano Epraamo mijogkar vatitig kiano tuboiano, bior ka bogo napano Atua mila verikariano na, maka tuboiano to vo, bogo na Atua jian tuboiano ban Mosis naio jo koalabo kia ga. Jibe na, romijikia rover ka Epraamo kiano viekouoiano ga mila naio memedu ea Atua mirano, ana Atua jaaro

ka sian verikariano novo nei rivanio. ¹⁴ Verver verikariano na ve tomu nalo na aju amijogkar tuboiano ga, mia rila ka toro napano moneaio, rimoneaio ka kurano, mia rila ana Atua kiano verikariano sikili re tu. ¹⁵ Mia bereio, titai dolu mila meravo ka kito berenio Atua kiano verikariano novo nalo maka ajikia amaluvo ea bajago na jogkariano ea tuboiano. Nina bior ka bogo napano tuboiano jo, bajago na lakokoroviano na tuboiano monoka riyotuba, a iorou kanio, monoka vironiano tai kanio, ka napano maka toro tai napano jilimebi ka rilakorovio tuboiano bogo tai.

¹⁶ Jibe na, tuboiano maka rijikia rijai kito ka kiado vovaiano nalo amei memedu ea Atua mirano, mia Atua kiano tinieseseiano laka ea kito ana naio ga milaio. Naio mial ka roju ban naio, ka rabalea naio ga, ana naio mila robokar kiano verikariano nalo na bo. Nina maka Ju nalo ga napano tuboiano binimei ealo beamu ruei, a tomu dolu nalo bunu napano amiasolo. Nalo abe tomu na vio ninio, a ver abar bajago na amonea Atua bare ka Epraamo monea naio, naina jibe napano nalo bunu amiyotuba ea kiano torogio. Mia bunu, kito robiniu ea taara na namoneano nalo ea yetemeriba reraio roju romial naio jibe korobido na toru.

¹⁷ A nina memedu ga ka venia napano Atua berkar ka Epraamo nua ruei, napano berkanio berinavo

“Kiniou nebitiri larso, jau kobe burupati na torogio na tomu nalo na venuo miroano.”
Jen 17:5

Bogo napano Atua berkar jibe nei ban Epraamo, Epraamo maka rimemebiju, a bokar vatitigio bo, kar napano naio mijikia ka Atua nei napano mil banio, naio be Atua napano mijikia rila venia napano m̃aro rimeĩ rimeul, mijikia tii venia napano maka to, rimaluvo. ¹⁸ Be riano, Atua ber titai kanio napano jikili laka ka rimoneaio, bior berkar ka naio, berinavo

“Kiamo torogio nalo mia ave miroano mia ave miroano laka ea yetemeriba nei.” Jen 15:5

A bogo na Epraamo mijogio, naio moneaio jikili ka mia monoka tibe na ga naruei. ¹⁹ Ea bogo nei, naio mijikia ka naio bija koano tira Sera, kialo m̃erenio vaataro ka rijoru naruei, napano kiano yuka bokar toromomou [100], a koano tira maka lele rivar tete kija vo, mia kiano viekouoiano maka leleio rijoru.

²⁰ Naio maka sidomial titai mia kiano jidomiano jua ga venia napano Atua berkario. Kiano viekouoiano jo binimeĩ jikili lie, a bogo nonovio jo miaia Atua a ber siva toru kanio ka venia napano mia rilaio. ²¹ Naio maka lele sidomii bogo tai river p̃eli Atua maka rivare ka rim̃auka takii kiano verikariano, ²² a kiano bajago na viekouoiano nei naruei mila na Iliano Lu berial naio bereio, berinavo Epraamo biekoou ea Atua, naruei Atua berial ka naio memedu bo ea mirano.

²³ Ana iliano nei berial Epraamo naio takurano ga, ²⁴⁻²⁵ mia bo ka rodu tibe iliano tai napano berii kito nonovio, kar napano kito bunu romonea Atua ka mia naio rila kito romei

romemedu ea mirano tibe napano naio mila ka Epraamo. Kito romonea ka naio naruei napano miila Yesu binimei ka rivokar m̃ariano kar kiado kariano nalo, a romonea ka Atua naruei midular Yesu den nam̃ariano ka rila rimeravo rivu ka kito romerevu bereio bija naio na ruei.

5

Kito romerevu bija Atua bereio ruei, remial tuñaro a saariano

¹ Bo ga, vonganei naio meravo bo ban kito ka tenalo napano mila kito romerevu bereio bija Atua, naio be kiado viekouoiano ea venia napano Yesu mila ka rijai kito. A bogo napano romijikia ka romerevu bija Atua jibe na, mila napano romial ka tuñaro jo iviso ka kito bija naio, ² a mila napano roju bo joomo ea kiano tinieseseiano bogo nonovio. Jibe na naruei, kiado jidomiano jikili ka iorou, mia monoka rove togio joomo ea Atua kiano mermerano, mia rasaaro laka.

³ Mia maka rasaaro ga ka meuliano novo nei napano mia rimei iorou, mia rasaaro bunu ka bogokouo napano roju robiviuo vonganei. Peli romijog bova, mia rasaaro ga ka napano romijikia ka jogvaiano mijikia rila jidomiano rive tebievi lie, ⁴ a jidomiano tebievi rila bajago rimei rivu laka lie ea Atua mirano, a bajago nei bo rila baleano ea Atua rimei lie vo, ⁵ a baleano ea Atua rila kiado jidomiano maka rijikia rijoru leleio kar titai bogo tai. Nina bior ka Niununo Lu napano naio jian ban kito, bogo nonovio jo

mison vatitig Atua kiano burumñara tinietiano ba joomo ea kito banbano-o kito robujo vatitig eaio.

⁶ Romijikia ka Atua naio tinien jii kito laka jibe na naruei bior napano nua, romijoru ea ñili tai napano maka rejikia rala titai bereio ka rijai kito, mia memedu ka kiano bogo napano naio bijauialario, naio miila Kristo binimeĩ mñaro kar kito tomu va nalo.

⁷ Ea kito, maka roial mñlea napano toro tai mijikia rijamo ka kiano meuliano ka rilarur toro dolu kiano meuliano, ñeli bogo terakurano ga toro tai mijikia rijamo ka kiano meuliano ka rilarur toro tai napano aberiamña naio bo laka, mia tena naruei Yesu mila ka kito nonovio napano kito tomu va nalo ga. ⁸ Atua kiano tinietiano toru laka jibe na naruei, kar bogo napano kito tomu na kariano nalo roju parido jikili kia ga, Kristo binimeĩ mñaro kar kito. ⁹ Kiano burukija miou jekon kito romeravo ruei, ana robinimeĩ romemedu ea Atua mirano a mila napano maka bunu titai toa kito napano naio mia ridu vironiano van kito kanio. ¹⁰ Nua, bogo napano kito robe Atua kiano uolu kia ga, kenerinio kiano mñariano mila kiado merevuiano bija naio, a vonganei, kar napano romila bilbilu bo bija Atua ruei, mia kenerinio kiano meuliano mila kito bunu romeul to to dañariga. ¹¹ Jibe na naruei, kito rajaaro laka napano Atua bitirilar kiado Tubo Yesu Kristo, kar napano naio rila kiado mñarabo na merevuiano vija naio, rotu vio takurano vijaio bereio.

Atam mila mñariano binimeĩ, Kristo jian meuliano

¹² Mia tenalo juo nei m̃ariano bija meuliano, naljuo abinimei ea yetemeriba juñabe? Toro na beamu ea yetemeriba naina Atam, a naio be toro na beamu napano mila kariano, a mila vironiano na kariano, jibe m̃ariano, monoka rimaluvo ea yetemeriba. Mia tomu nalo napano abinimei iorou, nalo bunu abokar kariano, a m̃ariano bokar nalo abiniu bunu.

¹³ Beamu nua, ea Mosis kiano bogo, Atua maka sian tuboiano vo, mia be iakurano napano maka tuboiano, bajago na kariano jo ruei. Jibe na naruei, Atua maka tiburelo ka bogo na ka nalo amila kokorov kiano tuboiano, kar napano ea bogo na, tuboiano makan vo, mia kialo kariano ñalo naruei mila na monoka avar vironiano na m̃ariano navo. ¹⁴ Romijikia ka jibe na, bior napano jikar ea bogo na Atam, binimei bokar Mosis kiano bogo, maka tuboiano, mia tomu nalo aju añarm̃aro ga, kar vironiano na kariano jo ruei ea yetemeriba. Peli tealó amila bova jibe Atam milaió, p̃eli amila todolu nalo, mia ea Atua kiano vitiiiano, kialo vovaiano nalo nene abiniu abe kariano be verare ga.

Jibe na ga, romial ka venia napano toro takurano na ga Atam milaió, bokar tomu nonovio kialo meuliano ea yetemeriba, jibe ka ga venia napano Kristo naio takurano mila iorou, naio bunu bokar kiado meuliano robiniu napano romoneaio.

¹⁵ Mia iñauano novo na Atua milaió napano maluvo ea kiano tinieseseiano naio bo laka, mijikia tovulu iñauano va napano Atam milaió napano maluvo ea kiano kariano. Atam kiano

kariano naio takurano mila tomu nalo monoka amãrãaro, mia Yesu Kristo kiano tinievuiano naio takurano mila kito romemedu ea Atua mirano. Tenei jibe jidomiano vu tai napano kito romidu ga jibe na ga. ¹⁶ Atam kiano kariano na maka rila titai rivu leleio, mia jidomiano nei naio bo laka ka kito. Atua jibure toro takurano nei kiano kariano, naio ber ka kiano vironiano rivan ea tomu nonovio, a iorou, Atua mial jidomiano napano Yesu jian ban kito, napano bulu bulag kiado kariano nalo, ana berenio ka kito romemedu bo ea mirano bereio.

¹⁷ Be riano napano toro takurano kiano kariano ga, nina Atam, mila namãriano jo juvulu kito, napano mia mijikia rivar bulag tomu nonovio kialo meuliano. Mia iorou, toro dolu kiano tinievuiano, nina Yesu Kristo, jian jidomiano novo nei ban kito napano vonganei, romemedu ea mirano Atua, a rojuvulu mãriano ruei, a mia iorou robokar meuliano novo vija naio. ¹⁸ Ver tibe na, berial ka kariano takurano neibano Atam kiano midu tomu nonovio ajua vironiano, mia iorou, Yesu kiano imãauano memeduanu tai mijikia rivuru bulag nonovlo den vironiano nene a ridulo atua meuliano napano maka rijikia ribisi bogo tai. ¹⁹ Mia ber bereio ga, toro takurano parinio jikili, maka riagago ka Atua, ana mila tomu nonovio abe tomu na amila kariano, mia iorou, toro dolu miagago ka venia napano Atua berenio ka naio, ana mãaro ea mãakolkolo mila ka kito ve miroano romei romemedu rivu ea Atua mirano.

²⁰ Nua, Atua jian tuboiano ban Mosis, mia tuboiano nene jo berial ka tomu nalo ka kialo

kariano nalo ju bujo laka. Mia bogo napano kariano nalo aju abinimei miroano lie bogo nonovio, Atua bunu ban lie vo, mila napano kiano tiniese-seiano binimei toru lie vo. ²¹ Beamu, kariano buru m̃ariano binimei, mia m̃ariano nene na naio jo mila kariano jo juvulu bogo nonovio. Mia iorou, Atua mila kiado m̃arabo ka romei memedu ea mirano, mia nina mila ka vonganei kiano tinieseseiano naio juvuluio, kar napano jo mila ka kito roviniu napano romonea Tubo Yesu Kristo, mia rovokar meuliano napano maka rijikia ribisi.

6

Bo laka ka kito robisi ka kariano, kito romeul vija Kristo

¹ Jibe ka napano neber vonga, kito robe tomu nalo na romila kariano, mia Atua tinien jii kito biekokoa kito. Ana ka nina, bo ka kiado meuliano vonganei mia tuñabe? Peli tomu tealo nalo aber mia bo ka rotudu ka rola kariano ve miroano, ka rila mia Atua kiano tinieseseiano bunu to rimei lie bereio ka naio todru ka riviekokoa kiado kariano nalo nei? ² Mia makanio, maka rijikia tibe na leleio! Kito romijikia rover ka tivelinio na sidomiano va na laiano na kariano, kito rojibe tanunu, monoka robisi ka naio na ruei, bo ka rotu re rolaio.

³ Kosidomii vonio bogo napano abaruei ea kito ka rove takurano vija Kristo Yesu. Ea bogo na, venia napano maluvo ea kito bare ga ka venia napano maluvo ea naio nua ruei. Jibe beamu, naio m̃aro bior kiado kariano, a vonganei, bogo

napano abaruei ea kito, kiado meuliano moruo na kariano bunu naio monoka riñaro. ⁴ Beamu, nalo atuvan mokotenano mon luku ea vio na ñariano, a vonganei, bogo napano abaruei ea kito, monoka rotuvan bajago na kiado kariano nalo, a bo ka robisi vatitigio eaio. Mia beamu bunu, Atua mila iñauano na iloiano napano mila Kristo meul bereio, a vonganei, bogo napano abaruei ea kito, rojumolu bereio ka roi-el ea meuliano vou tai.

⁵ Jibe na, kito robe takurano bija Kristo ruei kar napano naio juvan kiano meuliano ea yetemeriba nei naio ñaro, a kito bunu monoka rotuvan kiado meuliano moruo nalo. A romijikia be riano ka mia rove takurano vija naio bereio navo, kar napano naio midu bereio meuliano vou tai, a mia kito bunu rodu kiado meuliano vou.

⁶ Mia kito monoka rosidomii bogo nonovio, ka bajago na laiano na kariano napano romoluo bijaio, jibe napano ajuku kakario joa ñakolkolo bija Kristo. Tibe na, naio mila na maka bunu rala kariano nalo napano mokotenado ajidom ala, a kariano maka rijikia rive boru ea kiado meuliano jibe ka napano kito tomu nalo na kiano iñauano ga. ⁷ Bo laka kito roñaro ka kariano ruei, mia moroano na sidomiano na laiano na kariano monoka ribisi ea kito, bior rojibe ka tanunu napano sidomiano va na kariano maka rijikia rila titai ka kito leleio. ⁸ Be riano ka beamu, jibe ka napano roñaro bija Kristo ruei, ana vonganei, kiado moneano jikili ka mia rotu romeul vija naio rivano.

⁹ Kito romijikia ka bogo napano Atua mila Kristo meul bereio den namariano, mila ka Kristo mia meul rivanvano-o mia maka rijikia leleio rimaro bogo tai bereio, m̃ariano kiano moroano maka rijikia rivokar naio bogo tai. ¹⁰ Kiano m̃ariano nua na, naio be m̃ariano tai na rivar bulag vironiano nonovio na kariano, a kiano meuliano vonganei, naio be meuliano tai napano ka ridular Atua siano, ¹¹ a mia monoka tibe na ga ea kito. Monoka rosidomii ka kito bunu bo ka robisi vatitig ka bajago na kariano, a damariga monoka rodular Atua siano to mave ea meuliano vou nei napano rojuαιο bija Kristo Yesu.

¹² Jibe ka, kiaku iliano na temi tai ea vio nei jibe nei, ber kamiu kuvituvan re jidomiano na laiano na kariano rimei tibe ka moroano na jikili tai napano to rive boru ka kamiu. Ver makanio, mokotenemiu nalo, napano nalo be tena yetemeriba nei ga, mia nalo atu aia-gago ga ka sidom vovaiano na bajago napano kito tomu nalo romoluo bijaio. ¹³ A mia ver tibe na, maka rimemedu, kar torogio nalo na mokotenado, maka rivu ka amei tibe tenalo na im̃auano napano vovaiano mim̃au bija ka rila kiano bajago va nalo. Beamu, kito jibe tanunu nalo, napano meuliano na Niununo maka toa kito leleio, mia vonganei Atua mila kito romeul bereio, ana monoka rodu kiado meuliano vou nei ea naio bereio ka naio rivuru ka rila kiano im̃auano. Jibe na, mia torogio na mokotenado nalo amei tibe vite nalo na im̃auano napano Atua mim̃au bija ka rila kiano bajago memeduanu

nalo.

¹⁴ Nua, roju yetano ka tuboiano napano Atua jian ban Mosis, bija kiano vironiano nalo, mia romilavio ka rojogkar bano-o mia maka leleio, maka rovere ka rovokar ioruriano eaio. Jibe na naruei, Atua tinien jii kito a vonganei jo mijai kito ka jidomiano na laiano na kariano maka bunu rijikia vurudidig kito leleio.

Kariano maka bunu vurudidig kito, mia kito tomu nalo na iñauano na bajago memeduanu

¹⁵ Neber vonga ruei ka kito maka rotu yetano ka tuboiano napano Atua jian ban Mosis kar rojev ioruriano eaio, mia nomerou ka ðeli tomu nalo tealu adu kiaku iliano nei riva rivova. Ðeli ajidomiio aberiaña, O, Pol jo ber ka kito maka rotu yetano ka tuboiano, mia vonganei romijikia rala venia na bova napano rojidom rola, naina bo ga na, mia Atua tinien tii kito viekoko kito. Mia makanio, maka never tibe na leleio.

¹⁶ Kamiu monoka tiniemiu maio ka bogo napano toro tai ju yetano ka tubo tai, naio monoka takii tubo nene kiano iliano a monoka rimei tibe kiano toro na iñauano. A jibe na ga bunu ea kiado meuliano. Verver sidomiano va to rive boru ka kiamo meuliano, mia jau monoka kala kariano nalo napano naio jidom ka kalaio. A verver kiamo tubo naio be Atua, mia koto koiñauka kiano iñauano novo nalo. Marabo juo nei, tai mia rila jau vija Atua kuvitibure kamiu to tobo to, ana dolu nene mia rilaso komemedu rivu vija naio.

¹⁷ Beamu, kamiu bunu kube tomu nalo na iñauano na yetano ea moroano na kenemiu

sidomiano va ga, mia siva toru ban Atua napano neberloglog kamiu, ana kamiu kumidu damariga vatitigio ea kenemiu jidomiano, kumitakiio vatitig ea kenemiu meuliano. ¹⁸ Jibe na, kamiu kuvitaluvo den tubo va nei re nua, maka bunu kuve kiano tomu na imãauano, mia vonganei kube tomu na Atua kiano imãauano napano kumituña kumila tenalo na memedu jibe napano naio jidomio. ¹⁹ Nemijikia ka verloglogiano nalo nei ajikili kija kar napano toro kiano jidomiano maka tibe Atua kiano jidomiano, nina naruei mila na nemijai kamiu nemil ea kijokijo napano berii tomu nalo na yetemeriba nei ga, jibe tubo nalo bija kialo tomu na imãauano nalo.

A kamiu monoka kuvitilubar vatitig nioti iliano nalo nei, ka beamu, jidomiano na laiano na vovaiano naio toru laka ea kamiu, napano ju miyuku kiki ea torogio na mokotenemiu nalo amila kariano nalo napano kirivova mia kirivova, mia vonganei maka bunu tibe na. Vonganei, jidomiano na laiano na bajago na memeduo monoka ve toru ea kamiu, napano mijikia rila ka kenemiu meuliano rimei ve lu mia ve lu.

²⁰ Bogo napano kumitibe ka tomu na amimãauka kariano ga, moroano na jidomiano na laiano na bajago memeduo maka rijikia rimãau ea kamiu, ²¹ ana kamiu kumila imãauano va nalo. A tenalo na, maka rijai kenemiu meuliano nalo leleio, a nalo amidu kamiu kumitua m̃arabo na m̃ariano memedu, mia vonganei, ver kuvitu kuvisidomiilo bereio, kuvimou laka ka venia

napano kumilaio. ²² Mia vonganei, Atua naio midular kamiu den bajago na sidomiano na laiano na kariano neibano, kubinimej jibe naio kiano tomu na iñauano nalo, mila napano bo laka ea kenemiu meuliano napano kubinimej kube lu bo ruei, a vonganei kuvitua m̃arabo na meuliano na maka rijikia ribisi.

²³ Vuluiano napano kariano rila ka toro rijeivio, naio be m̃ariano napano maka rijikia ribisi, mia kiado Tubo Yesu Kristo mila napano robokar meuliano na maka rijikia ribisi, napano maka rovulio, a naio be jidomiano tai napano Atua jianio ban kito jibe na ga.

7

Kito namoneano nalo rotu re reseltano ka Tuboiano

¹ Bilbilu nalo, nemijikia napano kamiu kumijikia vatitig tuboiano nalo ea kenemiu buru-venuo, a mia neberii tenalo tai ea tivelinio na tuboiano nalo nei napano mijikia rijai kiado jidomiano nalo ea tivelinio na Atua kiano tuboiano napano roju reberiiio.

Tenalo na jibe nei, ka ea tuboiano, bogo napano kito roju romeul kia ga vo, monoka romoneaio, a ver rom̃aro, maka bunu rotu reseltano kanio. ² Kosidomii vonio bajago na toro buru tira, naljuo ajoro. Ver tira tai, bogo napano koano meul kia ga jo, tuboiano jikili ka tira nei monoka to vatitigio tulaka vija koano sum̃ano nene. A bogo napano ver toro m̃aro, tuboiano maka bunu riverii titai ka tivelinio na tira neibano, ka naio monoka to tibe na koano na

toro nei kia ga vo. ³ Jibe na, ver tira nene, koano sumãano meul kia ga ana naio ba bina ka toro dolu, mia tuboiano ber ka naio mila siakaiano. A ver koano sumãano m̃aro den naio ruei, tuboiano maka bunu sikili tu ka river titai vanio. Naio mijikia riva soro ka toro dolu tai bereio bo ga na, mia maka siakaiano na.

⁴ Bo ga, bilbilu nalo, jidomiano na jibe ka kijokijo tai ga ka verial van kito ea tivelinio na tomu nalo vija tuboiano napano Atua jian ban Mosis. Nua, tomu nalo aju ajeltano ka tuboiano na, napano monoka amonea naio ka avokar ioruriano, mia vonganei, tuboiano nene naio m̃aro den kito namoneano nalo. Vonganei kito maka bunu rotu roseltano ka tuboiano, a romijikia rava rotu roseltano ka toro dolu, nina Kristo napano naio m̃aro kar kito. Atua burumeul ea naio bereio, mia rila ka kito tarati nene nalo mia rovar m̃arati nalo na bo bo laka napano naio jidomio.

⁵ Beamu, bogo napano roju rojeltano ka bajago va kiano moroano napano abar kito bijaio, kiado sidomiano va nalo amim̃au ea mokotenado, amila romila kariano telabo. A bogo napano romijikia ka Atua kiano tuboiano naio jo juko vio ka kariano nalo nei, ber ka kola re nina, kola re nina, tenena mila kiado sidomiano va nalo abavavin lie. Jibe na naruei, tuboiano na verbu-reiano na bajago va nei ju mila ka kito rovova lie, a midu kito rojua m̃arabo na m̃ariano memedu.

⁶ Tuboiano na bokar jikili kito jibe na, mila robinimei robe tomu nalo na im̃auano kurano na tuboiano moruo nalo napano abivitaualo nalo miroano aju. Mia vonganei, rom̃aro vatitigio

ea m̃arabo nene, rojaluvo denio, ana robinime
robe tomu na iṃauano kurano ka m̃arabo vou
novo nei Niununo Lu kiano.

⁷ Ana kamiu kumisidomii juṃabe ka kiaku
iliano nei, napano neber Mosis kiano tuboiano ju
mila kiado sidomiano va nalo abinime abavavin
lie? Peli kamiu kuvitu kuvisidomii ka jibe nei
kiniou nojo neber ka Atua kiano tuboiano bova?

Mia makanio, maka never tibe na, kar napano
tuboiano kiano iṃauano novo ka rilai. Verver
maka tuboiano, mia maka rejikjikia ka navuriko-
roviano na tuboiano naio juṃabe. Jibe tuboiano
ber jikili berinavo “Tiniem tii re tomu dolu kialo
saba” a ver tuboiano maka riverenio, mia maka
rejikia tinietitiano naio be venia, ṃeli tinietitiano
naio be bajago na bova juṃabe. ⁸ Riano ga,
bogo napano tuboiano juko vio ka tinietitiano
nei, vonganei ana jidomiano na lakoroviano na
tuboiano jumolu mial vio tai ka sel eaio, mila
tinietitiano nalo abinime telabo joomo ea kito.
Jibe na, tuboiano kiano iṃauano ju, ka ver maka
tuboiano, mia maka rejikia rovitilubar bajago va
na laiano na kariano napano abar kito bijaio.

⁹ Jibe beamu, maka nejikia tuboiano, ana maka
nosidomialio, noju jibe na ga. Mia iorou kanio,
nebitilubar ka tuboiano ber ka “Jau tiniemo
tii re tomu dolu kialo saba,” ana vonganei
nobitilubar naruei ka nojo nomila korovio
tuboiano, ¹⁰ a nobitilubar ka monoka novar
vironiano riviorio, naṃaro.

Jibe na, bajago na moneano ea tuboiano naio
maka ve m̃arabo na vokariano na meuliano, mia
tuboiano binime jibe m̃arabo na m̃ariano na

kanado ruei. ¹¹ Beamu, roberiamña tuboiano naio be m̃arabo na meuliano, a nina kiado jidomiano va na laiano na kariano napano mila lelan kito ga, mila rosidomii tibe na. Mia maka tibe na, ka napano romila korovio tuboiano nene, ana midu kito rojoa m̃arabo na m̃ariano ruei. ¹² Naina naruei iñauano napano tuboiano jo milαιο, a maka never ka bova, kar tuboiano nei be lu mia be lu, a kiano iliano nalo amemedu a abo.

¹³ Ana p̃eli mia tealo avika vikadeniano, averinavo ver be riano ka tuboiano be tonovo tai, a jum̃abe jo mila tomu nalo monoka avokar vironiano na m̃ariano? A makanio, maka never ka tuboiano na mila kito monoka ram̃aro, mia kiado jidomiano va na lakoroviano na tuboiano nei, naio ga milαιο. Iliano na tuboiano nalo abo, mia bogo na kiniou nemila kariano, kiniou ga nojo nomidu kiniou nojua m̃arabo na m̃ariano. Verver maka tuboiano nei, mia maka rejikia ka kariano naio be venia, a mia maka rejikia venia na bo a venia na bova. A bogo napano tuboiano jikili ju, mila meravo bo ka kito ka bajago na laiano na kariano napano jua kito, bova mia bova.

Tivelinio juo amila siniabu joomo ea tomu nalo kialo jidomiano

¹⁴ Jibe napano neber, Mosis kiano tuboiano be lu laka, maluvo ea Atua kiano Niununo, a nemial napano kiaku bajago maka lele ve lu, nojo nomim̃au jakii kiaku sidomiano va nalo ga. ¹⁵ Tenalo na bova napano nojo nomilαιο, maka nejikia vatitigio nojo nomila jum̃abe, p̃eli

nemila kario venia, bior tenalo novo napano nojidom nala, maka noto nalaio, mia tenalo na bova napano maka nosidom nalaio, naina naruei nojo nemilaio.

¹⁶ Naina naruei neber ka Atua kiano tuboiano bo, kar napano monoka tuboiano tai to ka tokovio ka kiaku vovaiano nalo na, napano jibe ka neberiiio ruei, maka nosidom nalaio, a nojo nomilaio ga. ¹⁷ Jibe na ga naruei, maka kiniou napano nosidomii ka nala vovaiano nalo nei, mia bajago na sidomiano na laiano na kariano napano jo miñau toru ea kiaku meuliano, naio naruei jo milαιο. ¹⁸ Mia kiaku bajago na sidomiano na laiano na kariano na, maka neial ka naio rila tonovo tai vo na joa kiaku meuliano. Bogo telabo kiaku sidomiano naio ber monoka nala saba memedu, a iorou kanio, maka bunu nalaio.

¹⁹ Naina naruei jibe nanña nojo neberenio: maka noto nala tonovo nalo napano nojidom nalaio, a vovaiano nalo napano maka nosidom nalaio, tenalo na naruei nojo nomilaio. ²⁰ A verver noto nala vovaiano nalo napano maka nosidom ka nalaio, naina berenio ka kiniou maka nala rivu na, todolu tai jo miyuku ea kiniou ka nalaio, naina bajago na laiano na kariano napano joa kiaku meuliano.

²¹ Bajago na laiano na kariano neibano, nemialio jibe tuboiano na jikili tai bereio napano jo miñau ea kiniou. Peli bogo tealó nojidom nala tonovo tai, mia jidomiano va jo vaatáro ga, milavon ka rivuru kiniou navan vova bereio.

²² Bogo telabo, ea kiaku jidomiano kiniou takurano, nojo nojidomii vite nalo na Atua berenio, a nemial kiano iliano nalo abo laka, ²³ a nomijog ea kiniou jibe iliano dolu tai bereio naio bunu jo mil. Nina bajago na kariano, napano jo miyukyuku kiniou ka noto neseltano ka moroano na kiaku sidomiano va nalo. Jibe napano kiaku sidomiano va nalo nei, ajua mokotenaku, aju amila burumãara mira bija kiaku sidomiano novo nalo napano nalo ajua kiaku jidomiano.

²⁴ Tomnei, sidomiano novo bija bajago va, naljuo aju amila baravo ka naljuo ea kiniou jibe na, kiniou nomijog bova, nemial kiado meuliano ea yetemeriba na vokariano na mãariano nei jikili laka.

A mia kei naruei mia mijikia rijai kito, kei mia mijikia rivar bulag kito den jogvaiano nei? ²⁵ Kiado meuliano jikili kija, kar napano ea tivelinio tai, kiado jidomiano jidom rimonea Atua kiano tuboiano, a ea tivelinio dolu nene, bajago na laiano na kariano jo miãau ea mokotenado.

A riano ga, siva toru ban Atua, kar napano naio miila Yesu Kristo kiado Tubo binimeï, napano mia rijai kito, ridular kito den jogvaiano neibano, a rilarur kito.

8

Meuliano novo bija Niununo Lu

¹ Kristo Yesu binimeï ka rilarur kito, naruei mila ka kito napano kiado meuliano jo bo bija naio ruei, mia Atua maka leleio rijikia ridu vironiano van kito bogo tai.

² Nina kar napano beamu, kito rojua meuliano va tai napano bajago na kariano bavavin a napano berkar m̃ariano ban kito, a iorou, Yesu Kristo midu kito rajaluvo meuliano na, midu kito rojua m̃arabo vou dolu tai napano romijikia rovokar meuliano nabo napano Niununo Lu jiano.

³ Tomu nalo amila vio ka amonea vatitig Atua kiano tuboiano ka avokar ioruriano eaio, a maka ajikia ala kar toro parinio kirisikili laka. A venia napano maka ajikia alaio, Atua naruei milaio. Naio miila kenerinio Yesu binimei ea yetemeriba, mila mokotenano a kiano meuliano, be verare ka kito tomu na kariano. Mia Yesu binimei mijamo ka mokotenano a kiano meuliano nei jibe sida tai ka uelar vironiano na kiado kariano.

⁴ Vironiano na kiado lakoroviano na tuboiano, naio ga bario, mila kito romemedu ruei ea Atua kiano vitiiano, naruei maka bunu roiel ea bajago napano kariano jo buru didig lelan kito, a romijikia roiel ea bajago napano Niununo Lu jo buru vuru kito ga eaio.

⁵ Toro na jo miel jakii bajago na kariano napano abar naio bijaio, kiano jidomiano jo bujo ka sidomiano va nalo na yetemeriba nei, mia toro napano jo miel jakii Niununo Lu, kiano jidomiano jo bujo ka tonovno nalo napano Atua jidomio. ⁶ Sidomiano laka bajago va nalo na yetemeriba nei, naio be m̃arabo na m̃ariano, a sidomiano laka bajago novo nalo na Niununo, naio be m̃arabo na tum̃aro, be m̃arabo na meuliano. ⁷ Toro napano kiano jidomiano jidom bajago na sidomiano na laiano na kariano, naio

be Atua kiano uolu memedu. Peli naio maka sidom rivatove ka Atua kiano tuboiano leleio, ðeli ver makanio, ðeli naio jidom rivatove kanio, mia bior naio bano-o bova laka ruei banbano-o ana maka bunu rijikia rivatove ka naio, a mia naio be toro na jibe na naruei. ⁸ Nalo napano amiel ajakii bajago na kariano napano abarlo bijaio jibe na, maka ajikia ala titai napano mia Atua rijikia risaaro ka nalo kanio.

⁹ Mia jau napano Atua kiano Niununo joaso, jau maka koiel ea bajago na kariano napano abariso bijaio, mia monoka koto koiel ea Niununo nei kiano moroano napano Kristo jian banso. Mia verver toro tai naio jo napano Niununo nei maka toaio, toro nene maka ve Atua kiano. ¹⁰ Bajago va na yetemeriba nei naio mila ka mia mokotenado riviniu monoka riñaro bogo tai, a kito napano Kristo joa kito, naio mila kito romemedu ea Atua mirano ruei, naruei mia niunudo ameul to toboto. ¹¹ Atua Niununo napano mila Yesu meul bereio den namariano, nina naruei Niununo napano joa kito ruei, a mia rila vatitig tibe na ea kito bunu. Bekurano napano mokotenado riñaro, ana Atua kiano Niununo napano joa kito mia rila kito romeul bereio.

¹² Bilbilu nalo, Atua mila bo laka ban kito jibe nei, mila jibe napano kiado buruñara jabue joa naio vonganei. Tibe na, bo rodumiran tonovo tai rivanio, mia bova ver rotu reiel ratakii bereio kiado bajago na sidomiano va na kariano. ¹³ Bajago na kariano naio be mñarabo na rovokar mñariano, mia toro napano jidom

riel takii m̃arabo na meuliano, naio monoka tuvan Niununo rim̃au ea naio, rijai ka te bulag sidomiano va na laiano na kariano den kiano meuliano.

¹⁴ Mia kito napano romonea Atua Niununo joono jibe na, kito naruei robe Atua kenerinio riano. ¹⁵ Nina bior napano Atua Niununo maka rila kito romei tibe ka tomu nalo na amim̃au Atua kanano kurano ga, a naio mila jibe na napano Atua bar bulag kito, robe kenerinio nalo. Jibe na, monoka romerou ka re Atua, a bogo napano roil vanio, romijikia rovio naio tibe karam̃ado, rover "Teta." ¹⁶ Kito robio naio jibe na memedu ga na, kar napano Atua kiano Niununo jo berloglog kito ana niunudo bunu mijikia ka be riano, kito Atua kenerinio nalo.

¹⁷ Vonganei kar napano robe Atua kenerinio jibe na, ilivuiiano novo nalo napano Atua bar ju rorea kenerinio memedu nei Kristo, mia kito kenerinio dolu nalo bunu, mia kito ravar rotiburevure vija naio. Be riano ka mia monoka ravar bunu jogvaiano tibe napano naio bario, a ver rasaaro ga, mia Atua rila rivu van kito ve verare ka naio mila bo ban Kristo.

Mia rivu laka rivan Atua kiano tomu riano nalo

¹⁸ Banei, ea yetemeriba nei, roju robiniua bogokouo telabo nalo nei, mia ver kiado jidomiano jo dam̃ariga ea mermerano napano mia rimaluvo iorou, nemijikia never ka ea kiaku vitiano, jogvaiano nalo na vonganei, nalo ajibe tena iakurano ga. ¹⁹ Jogvaiano nalo nei aju

abokar tenalo nonovio napano Atua jiio, vonganei tenalo nonovio aju rorea, ajidom m̃lea ka bogo maaro rimei, ka Atua riverial vonga ka kenerinio riano nalo abe kei. ²⁰ Beamu, jogvaiano maka to, kar napano Atua jii tenalo nonovio bo, mia iorou, nalo aju abinimei aminunu, aburu kokorovio, abova jibe na banbano-o napano tenalo nonovio maka bunu aim̃au rivu tibe napano naio jidomio. Naio mijamo ka tibe nei ea yetemeriba nei, ka rila ka mia tomu nalo monoka kialo jidomiano ve takurano ka monoka avalea naio ga. ²¹ Jidomiano na mia monoka toa kenerinio nalo, napano nalo monoka amonea ka mia saba nalo maka ajikia atu rivova tibe na bogo nonovio. Nalo monoka tiniel maio ka bogo tai, mia naio rila saba nonovio napano naio jii amei rivu bereio, nalo abokar kiano mermerano, jibe ga napano mia kito kenerinio nalo nei bunu rotu rovokario.

²² Mia vonganei, kito roju romial yetemeriba nei kiana, napano jikar ka nua binimei, saba nalo napano ajuaio aju amijog bova jibe ga na tira tai jidom rivar kenerinio. ²³ A be verare ga ka kito napano robokar Niununo Lu, napano naio jibe jidomiano tai na beamu napano Atua jian ban kito ka rila rosidomii ka mia jidomiano na toru mia rimei iorou navo. Kito bunu, tegiano jua kiado iviso kia ga vo, a romijikia ka mia kito rotu rojog rivova rivano-o vokar bogo napano Atua ridu bulag kito den yetemeriba. Rojidom nina laka, kar napano rojibe ka tete nalo napano naio bar bulagio ga, a ea bogo na, mia rojog

rivu vatitig juñabe kenerinio riano nalo, napano rova rotu vija naio ea kiano vio memedu.

²⁴ Tenene na naruei naio milarur kito kario, a jikar ka bogo na binimej roju romonea jikili ka kiano verikariano napano ber mia naio rila rivu van kito tibe na. Roju romonea jikili eaio bior napano maka reialio vo, a bogo na ver maluvo, mia maka rejikia rover romonea ka mia tuñabe, kar napano jibe na ruei. ²⁵ A maka reial tenalo na vo, naruei monoka romoneaio sikili ka mia tibe na, a monoka rala kiado jidomiano rivetebievi ka rotu rorea vanvano-o mirado rialio garuei.

²⁶ Bogo napano roju rorea jibe na, bogo tai tiniedo ñaro ðeli roburu didig, mia bogo nonovio Niununo Lu jo miija kito. Bogo tai, rojidom robolkouo kar jogvaiano nalo, a romijog bova laka ana romil vonio, maka rejikia reial iliano memedu ka rever. A ea bogo na Niununo Lu mijikia rimei, ridu kiado vio ana naio ga bolkouo kanado ka tegiano nalo napano aberial kiado jidomiano nalo napano iliano nalo maka avare ka averenio. ²⁷ Ea bogo jibe na, Atua mijikia tenalo nonovio napano ajua kiado iviso kito kiano namoneano lu nalo, a mijikia napano Niununo jo bolkouo kanio kito, napano jo ber tenalo memedu ga ea venia napano joa Atua kiano jidomiano ruei.

²⁸ Ana ea bogokouo nalo napano robiniua, ea tenalo venia napano mia rimaluvo ea kito, romijikia ka mia Atua rila ka ea juluvati nene, mia rivu ga van kito napano tiniedo jii naio. Naio mila jibe na kar napano naio bijauia bulag

kito beamu ruei ka naio mijikia rimãauka kiano imãauano novo nalo ea kiado meuliano. ²⁹ Naio mijikia vatitig kito nua beamu binimei, jiloglog bulag vatitig kiado m̃arabo kirisiou ruei, mia rila ka kiado meuliano rivar kijokijo na kenerinio nei Yesu. Jibe na, kito kuruado a kuviviniedo nalo ea m̃aratavo takurano, napano Yesu naio be motoru ka kito.

³⁰ Nina naruei imãauano novo napano Atua mila ban tomu nalo napano naio jiloglog bulaglo ka ave kiano m̃aratavo. Naio biolo ka amei eaio, naio mila abe merevuiano bijaio, a mila ka mia avokar kiano mermerano ea bogoti napano mia rimei.

Atua kiano tinietiano novo

³¹ Tenalo na amila meravo ka Atua to vija kito, jo mila bo ban kito, a jibe na mia kito rover venia bereio? Verver Atua jidom ridular kito, mia kei mijikia rila kito rojoru bereio? ³² Kito romial ka Atua tinien jii laka ka kito banbano-o mijamo ka auebin kenerinio memedu kar kito, ana ver jaaro ka rila burum̃ara tonovo nei ban kito jibe nei, mia jaaro bunu ka sian tenalo dolu novnovo nalo rivan kito. ³³ A nina Atua naio jo mila ka kito ruei. Naio bijauia bulag kito ka rove kiano ruei, mia kei bereio mia river ka kito maka ravare ka roytuba ea mirano? Atua naruei jo berial ka kito romemedu bija naio ruei, ³⁴ ana kei bereio mia river ka kito monoka ravar vironiano kar kiado kariano nalo?

Maka toro tai, kar napano Naverikariano Yesu mila vite nonovio nalo ruei. Naio m̃aro kar kito, iorou meul bereio den nam̃ariano, karina bano

bereio jotano ea kiano vio lu mave bija Atua, a vonganei jo berial kito ban Atua ka Atua naio viekokoa kito. ³⁵ Kristo tinien jii m̄lelea laka kito jibe na, venia naruei mia mijikia vuru bulag kito den kiano tinietiano nei bereio? Maka titai.

Bogo tealó, im̄auano nalo temi ka kito, p̄eli tomu nalo amila bova ka kito. Bogo tealó, kito robokar bogokouo, p̄eli maka sado sinaniano, p̄eli maka ve kiado kulum̄arauo. Bogo tealó, kito romerou kar kiado meuliano, p̄eli rojen iobogu na mira, a makanio, bogo nonovio ga Kristo tinien jii kito a kiado meuliano jo bo ea jum̄ano. ³⁶ Nina jibe na Parinio Tubo Teviti berenio beamu, ea bogo napano naio bunu bar bogokouo, napano ber

*“Siamo joa kumemi, ana nalo aju ajidom auebin-
vin kumemi nuñarm̄aro bogo nonovio ga,
nalo amial kumemi jibe nunu nalo napano ajil
bulaglo ka ativi bulag tilijolo.”* *Iouano*
44:22

³⁷ Tenalo kinkin na jibe nei nalo amijikia amaluvo ea kito, mia be iakurano ga. Ea tenalo nonovio na jibe na, Kristo kiano tinietiano joa kito, ana kito roju loa, roju rojovulu dam̄ariga.

³⁸ Nemijikia never memedu van kamiu bereio, ka maka titai leleio napano mijikia rila ka Atua maka bunu rijikia tinien tii kito. Verver romeul p̄eli rom̄arm̄aro, verver nailiano nalo atu vija kito p̄eli sim̄aro nalo atu amei ka kito, verver kito roviniua tenalo napano aju amidu vio vonganei p̄eli roviniua tenalo na napano mia adu vio ea bogoti nalo napano amei, ³⁹ a verver moroano novo nalo ea vio mave nalo atu vija kito p̄eli

moroano va na vio yetano nalo atukovio ka kito, a maka leleio titai napano Atua jii napano mijikia vurular kiano tinietiano den kito. Kristo Yesu kiado Tubo midu Atua kiano tinietiano joa kiado meuliano ruei, ana mia to toboto.

9

Pol mijog bova napano kulo Ju nalo maka asidom amonea ka Yesu naio be kialo Naverikariano

¹ Bilbilu nalo, vonganei nojidom noverii ea tivelinio napano kito kulo Ju, rober ka kito robe Atua kiano tomu nalo, mia kito miroano maka asidom Yesu. Mia tumabe ka nalo na? Bo ga, kin-iou maka nejikia nola sibi, monoka noverial ka kamiu jidomiano novo nalo tai napano Niununo Lu jian ban kiniou ea tivelinio nei ruei, ² mia be riano, iliano nalo na, nalo amila ka kiaku aua a kiaku jogvaiano toru laka, naio maka rivatove leleio.

³ Nina kario napano vonganei, kiaku meuliano miasol bo bija Kristo ruei, a nemial jibe yati dolu nalo na Ju napano robe burukija takurano, kialo meuliano maka riasol rivu vija naio vo. Verver nemijikia nodular kiniou bereio ka nalo amijikia amei adu jeleku, mia nasaaro ga, mia maka rijikia tibe na.

⁴ Kosidomii von tenalo na bo napano Atua mila ruei ka kito kulo Ju, napano nalo jibe nei:
 kito naruei napano Atua bijauia korobido yati na Israel nalo ka ave kiano tomu nalo,
 kito naruei napano Atua berialio ka naio bijauia bulag kito jibe kenerinio nalo,

kito naruei napano Atua midu yulu na kiano
 mermerano buruii kiado tomu nalo ea vio
 kurano nua,
 kito naruei napano Atua jo mila virakariano
 nalo bija kiado tormoruo nalo,
 kito naruei napano Atua midu kiano tuboiano
 joa kito,
 kito naruei napano burumãara Atua kunuano
 na lotuano jo bija kito,
 kito naruei napano Atua berkar ilivuiano
 telabo ban kito,
⁵ kito naruei napano kito rovio tormoruo lu re
 nua jibe Epraamo, Aisak, a Yakovo, ka nalo
 abe korobido,
 a mave ka tenalo na, kito naruei napano Yesu
 maluvo ea kiado yati, naio miyotuba ea
 yetemeriba nei jibe napano naio be toro, mia
 naio bunu be Naverikariano, napano naio be
 Atua napano be tubo ea vio reraio, napano
 bo ka roiaia naio bogo nonovio rivano-o
 maka ribisi.

Nina naruei tenalo na bo napano Atua mila
 ban kito kiano tomu nalo, mia kito telabo amial
 jibe titai kurano ga.

⁶ Nina nalo napano maka aiasol rivu vija
 Kristo, a ðeli tomu tealo nalo aber ðeli vite nene
 mila ka verikariano napano Atua jian beamu
 maka bunu riyotuba tibe napano naio berenio,
 bior ka naio berkar ber mia kiano ilivuiano toa
 tomu nonovio na yati na Ju nalo. Mia maka tibe
 na, bior todolu tai, napano ban jibe na, ka nalo
 napano amiyotuba ea Yakovo kiano yati, napano
 robio ka kulo Israel, maka nalo aviniu napano

Atua ber ka nalo ave kiano tomu nalo riano.

⁷ Peli romijikia rover iliano na ea m̃arabo dolu bereio, ka rover ka nalo napano aber ka Epraamo naio be korobilo, maka nalo aviniu napano rover ka amiyotuba ea kiano yati na bo naruei. Iliano tai napano joa Vivitauiano Lu nalo naio ber jibe nei ruei, napano Atua mil ban Epraamo ea tivelinio na kenerinio juo na Ismael bija Aisak, a naio ber

Kiamo yati nalo memedu mia nalo amoluo ea kenerimo nei Aisak ga.

⁸ Ana iliano na jo ber kalo napano Atua mial ka aju joomo ea taara na Epraamo kenerinio nalo a memedu, nalo kenia? Maka tomu nalo aviniu napano amoluo ea yati nalo na kiritete nalo dolu napano naio bario, a naio be nalo napano amoluo ea kiritete nei Aisak kiano yati napano Atua bijauiaio, naio berkar ka mia kiano ilivuiiano nalo atualo.

⁹ Kito romijikia ka naio jibe na, kario napano beamu, Epraamo be kenerinio bija kialo tira na im̃auano na Aka, mia tete na maka naio napano Atua ber ka mia Epraamo kiano yati nalo memedu ayotuba eaio. Mia Atua berkar vatitig ka Epraamo bereio, berinavo "Epraamo, mia kiniou nala kamjuo koamo na Sarai ka yuka yako, ea bogo tibe nei ga, mia naio rivar kenemiu kiritete sum̃ano tai." Mia iorou, tibe ga napano Atua berkario, a Epraamo kenerinio nene Aisak, naio naruei yati memedu napano kito kulo Ju romoluo eaio.

¹⁰ A kito romial napano bogo napano Aisak nene naio toru, naio be kenerinio, a jibe na

bereio. Koano Repeka bar savoro juo nei Yakovo bija Isau, ¹¹ a bogo napano naljuo maka amoluo vo, Atua berialio venia napano naio berkario ka naljuo. Naio maka sidomii ka rila takii kialo iñauano ka ala rivu ðeli rivova, a naio mila jakii ga kiano jidomiano.

¹² Naruei bogo napano naljuo amoluo, Isau moluo beamu, a Yakovo moluo iorou kanio, a Atua ber ka kenielo, berinavo

“Naio napano moluo iorou mia naio maka riagago ka naio napano moluo beamu, a naio napano moluo beamu, naio monoka riagago ka naio napano moluo iorou.” *Jen 25:23*

Jibe na, maka takii kiado bajago moruo, mia mila meravo ka Atua bitirilar toro maka takii toro kiano jidomiano, a jakii venia napano Atua berkario ga.

¹³ A vite na meravo laka ea tivelinio na savoro juo na, kar napano iliano dolu tai joa Vivitauiano Lu ruei, napano Atua berialio ber

“Kiniou nomidu Isau na napano moluo beamu, jo yetano, mia nomidu Yakovo na napano moluo iorou, jo mave.” *Malakai 1:2,3*

¹⁴ Bo ga, Atua berial kiano jidomiano meravo bo jibe na, naruei mia kito rover venia bereio? Mia romijikia rover ka Atua kiano bajago na bova, mila maka rimemedu ea tivelinio na tomjuo nei? Mia makanio, maka rejikia roil niegeniege Atua tibe na.

¹⁵ Nina jibe kiano iliano dolu tai bereio napano naio ber ka Mosis nua, napano berinavo

*“Kiniou nebe Atua, mia joa kiniou ka nemi-
jikia tinieku riiaio toro kei napano nojidom
ka tinieku riaio.”* Eks 33:19

16 Jibe na, Atua jo bijauia kiano tomu nalo maka rivior napano nalo ga naruei aber ka naio monoka rivijauialo, a maka kar napano nalo amila vio ka ala tenalo napano p̃eli naio jaaro kalo kario, a naio bijauia tomu nalo jakii ga kiano tinieriaiano ea nalo napano aju amijog bova.

17 Atua kiano bajago na, napano mila ka toro takii ga kiano jidomiano, romial naio mila bunu ka Parinio Tubo Vero na Ijivi, ea Mosis kiano bogo nua. Vero na naio be toro tai napano naio tinien jer Atua kiano tomu nalo, mia Atua bijauialar naio bunu ka rila kiano iñauano tai, jibe napano Vivitauiano Lu berenio, napano Atua mil ban Vero, ber

*“Kiniou nomidu larso ka kovar moroano ea ki-
amo buruvenuo. Mia nemijamo kaso ka
kovarvar ka kiamo moroano beamu vo,
mia nela ka mia jau koialio ga napano
kiaku moroano lie laka ka kiamo moroano,
a kiniou nojidom ka tomu nalo na vio
nonovio mia ajikia ka moroano nonovio joa
kiniou.”* Eks 9:16

18 Jibe na, kito romial napano toro napano Atua jidom tinien sesei ka naio, mia monoka tibe na, mia ver toro tai napano jibe Vero nei napano Atua jidom rila kiano jidomiano sikili, mia tibe na bunu.

*Atua kiano tiniemimiano bija kiano tiniese-
seiano*

19 Kiniou neber jibe nei, mia monoka jidomiano tai vavin napano mia toro mijikia vika tibe nei, river “Ver tomu tealo, Atua ve tiniesesei rivano, a tomu dolu tealo, naio jo milalo napano kialo jidomiano jikili, mia tunabe naruei? Verver Atua naio ga naruei jo mila ka kito romei rivu p̃eli rova rovova, ana maka rivu ka naio to tigure kito bereio. A ver Atua jidom rila ka kito takii kiano sidomiano, mia maka rejikia rotuko vio kanio ka rila re.”

20 A mia kiniou noverdoḡe ka iliano nalo na, kiniou neber: Koig, makanio, jau kobe toro ga, jau kobe titai napano Atua jiio, mia jau kola vonio re ka kodukian kiamo iliano mave ka naio bereio. Naio jibe ka napano toro tai jo miḡauka baju na tano nalo. Bogo na naio miḡauka baju na tano tai karina, ana baju nei maka rijikia tumolu ril vanio bereio riverinavo “E, kar venia jau komiḡau kirivova ka kiniou jibe na?”

21 Mia maka rijikia tibe na, bior naio napano miḡauka baju na tano, joa naio ga ka riḡauka takii kiano jidomiano. Ver naio ridu kulati tano tai, naio mijikia riḡauka baju na tano ve juo kanio. Takurano, naio be baju novo na jokoluolu, a dolu, naio be baju na vonuo ga.

22 Ana Atua bunu miḡau jibe nei, a naio bunu be kiano tenalo juo napano jidom rilaio. Naio jidom rila tomu nalo avitulubar napano naio tinien jer kialo kariano nalo, banbano-o mia mijikia rije vatitig vironiano vanlo vija kiano moroano na toru. Bogobe ruei, naio mila kiano jidomiano ealo tebievi, a vonganei joa naio ka rila rivanlo venia napano naio jidom rilaio.

²³ A todolu napano naio jidom ka riverialio, naina kiano bajago novo nalo napano naio jidom rila ka kito napano naio be tiniesese ka kito. Nina jibe napano nua beamu ruei, naio mila vatitigio kiano ilivuiano novo nalo, a vonganei mirãauka kito jibe basidobidobi na misonlo ban eaio.

²⁴ Naio mila bo ka kito jibe na bior napano kito naruei napano naio bio kito, napano kito tealó romiyotuba ea yati na Ju nalo, a tealó romiyotuba ea yati na nalo napano maka ave Ju.

²⁵ A bajago na jibe ka Atua kiano iliano tai napano Osea Naverialiano berialio ea kiano niosi, napano Atua ber jibe nei, berinavo

“Taara na tomu nalo, napano beamu maka ave kiaku, a vonganei, kiniou nobiolo ka kiaku tomu nalo.

Venuo napano beamu maka tinieku maio kanio, vonganei neber nojiodmio laka.”

Osea 2:23

²⁶ A bogo tai bereio, Osea berial Atua kiano iliano dolu napano ber

“Beamu, neber ka tomu nalo ea vio nei ka nalo maka ave kanaku tomu,

a vonganei, mia ajog napano aju abiolo ka nalo abe keneriku, kiniou Atua na moroano, kiniou Atua napano nemeul.” *Osea 1:10*

²⁷ A iliano dolu tai ber jibe nei bunu, napano joa niosi napano Naverialiano Aisea bivitauia. Ea vio na, naio mijog bova bior tomu na Israel, ber

“Taara na tomu nalo na Israel kialo yati miroano, nalo miroano mia miroano, nalo a jibe kurukuti yono napano toro maka rijikia rivulukuio.

Mia aua toru, nalo telisu ga napano mia Atua rilarurlo.

²⁸ *A ea bogo na tibureiano, mia naio rije vironiano van tomu nalo na yetemeriba, mia naio rila nalo na maka kialo moneano tai ka ajikia.”*
Ais 10:22,23

²⁹ A nina jibe ga iliano dolu tai napano Aisea bivitauia beamu ruei, napano berii bogo na tibureiano napano mia rimei, napano ver Atua maka tinien riia toro, mia tomu nonovio aṃarṃaro. Iliano na ber jibe nei, ber

“Atua binimei bija kiano tomu na mira nalo, vaataro ruebinvin kito nonovio. Ver maka tinien riia kenerido tealó, mia tuvanlo atu, mia kiado yati ribisi vatitigio.

Vaataro naio rila ka kito ve verare ka venia napano mila ka tomu va nalo ea vio na tortoru juo nei nua, Sotomo bija Komora, karina iorou mila ka kiado tomu ve telisu amijikia atu ameul kia ga.” *Ais 1:9*

³⁰ Bo ga, iliano nalo na aber jibe nei, aber nalo napano maka ave Ju, nalo maka ala vonio ka atakii Atua kiano tuboiano ka amei amemedu ea mirano, a iorou, bogo napano nalo amonea Yesu, Atua mila vonga nalo ka amei memedu ea mirano.

³¹ A kulo Ju nalo, amila vonio jikili ka amonea tuboiano ka rila amemedu ea Atua mirano, a nalo abijukudeio ga, ana mia rivova vanlo.

³² Kiniou neber bova ka nalo na jibe na, nina kar napano amila vonio jikili ka amei amemedu ea Atua mirano, a nalo ajel ea ṃarabo dolu, aba ajibirbil vatitig eaio. Nalo ajel ea ṃarabo napano ajidomiio aber kialo iṃauano novo nalo

amijikia alalo rivu vija Atua, mia maka tibe na. Kito monoka rosikili rotua ga venia napano Yesu milaio, nina naruei be kiado m̄arabo na romei rovu vija Atua bereio.

³³ Iliano tai joa niosi na Aisea bereio, napano Atua berial jamerijiano tai, napano berii burupati puruveru tai, ana puruveru nene be Yesu, jibe Naverikariano napano Atua miila naio binime. Iliano nene beriiio jibe napano tomu tealo maka asidom puruveru nene, mia tealo amoneaio, ana naio ber jibe nei, berinavo

“Kamiu kubitii batitigio!

Nojo nebitirilar puruveru novo tai na yimo burupati, nina mave ea burusuku na Saion ea kiaku tomu nalo kialo buruñara komeli na Yerusalemo.

Puruveru nene jikili bo, ana mia tomu ve telabo asidomio re, nalo jaalo je puruveru nene bano amijorjoru janea vio.

Mia tomu nalo napano amonea puruveru nene, nalo aju jikili eaio, mia nala rivu laka kalo.”
Ais 8:14, 28:16

10

Yesu ga mijikia rila kito romemedu ea Atua mirano

¹ Bilbilu nalo, kiniou nomijog bova napano kiaku yati nalo memedu, jibe kulo Ju nalo, maka amonea ga. A kiniou nojidom laka ka nalo monoka avokar ioruriano, nina naruei kiniou nojo nobolkouo jikili ban Atua kalo.

² Nalo aju amila vonio laka ka asira-rag ka Atua ea kialo meuliano, a neber be riano, nalo maka ajikia m̃arabo, mia maka ajikia aleal naio.

³ Nina bior napano nalo aju ajakii kialo jido-miano ga, a nalo maka asidom atakii m̃arabo napano Atua miñaukanio ka toro rijikia rimei rimemedu ea mirano bereio.

⁴ Nalo aju ajikili ka aber ka ajogkar tuboiano, naio ga be m̃arabo, mia m̃arabo nene bova ruei, kar napano kito robiniu romila korovio tuboiano nalo. Marabo napano kito rober ka romemedu bija Atua bior napano romijogkar tuboiano, Kristo juko ruei, a naio miñauka kiado m̃arabo vou tai. A vonganei, ver romonea ka Kristo bar bulag kiado kariano nalo, naruei Atua mijikia rila kito romei romemedu ea mirano.

⁵ Ver kito rala korov re tuboiano, mia rivu ga, romijikia romemedu ea Atua mirano, bior napano ga romijogkar tuboiano, kar napano Mosis berenio iliano tai ea tivelinio nei ruei, berinavo

“Toro napano jakii vatitig bo tenalo napano tuboiano nei berenio, mia mijikia rivokar meuliano.” *Lev 18:5*

Mia maka toro tai napano kiano meuliano bo jibe napano Mosis berenio, ana maka rejikia rovakar meuliano sel ea tonovo nalo napano romilaio.

⁶ Ka rila tibe na, naio jikili laka, a ver romonea ga Kristo romijikia romei romemedu ea Atua mirano, a nina maka titai napano jikili. Jibe iliano tai napano Mosis berenio, napano berio

Maka rivu ka kamiu kuvisidomii ka tenei naio jikili laka, ana kuvitu kuvivika kuver kei

*mia rila m̃arabo beamu ka kamiu riva mave
ea tiniabene? Tiut 30:12*

Vikadeniano nei berenio ka kei mijikia riva rivokar tiniabene rivuru Kristo rimei yetano ea vio nei ka rilarur kito, a jidomiano jibe nei naio maka rimemedu.

⁷ Peli nalo avika vikadeniano dolu tai napano joa Iliano Lu, napano ber

*A kei mijikia rivatove riva rivokar vio na tomu na
aṅarṅaro a rimei bereio? Tiut 30:13*

Vikadeniano na ber ka nalo ajidom ka Kristo naio m̃aro ea m̃akolkolo, ana nalo aber p̃eli maka toro tai rijikia riva ridular naio ea vio na bereio ka rijikia rimei rilarur kito, a mia romijikia ka iliano nalo na maka rimemedu. Kito romijikia vatitig ka Kristo jaluvo ea tiniabene batove ea yetemeriba ruei, a iorou ka napano naio m̃aro, naio jumolu meul bereio a ban ea tiniabene ruei.

⁸ Jibe na, kito romijikia rosian verdoṽeiano na vikadeniano nalo na, rover iliano dolu tai napano Mosis ber nua, napano berinavo

*Atua kiano iliano ban kito kulorinio naio jo bija
kito ruei. Jua juṅado ruei,*

*ana romijikia rodu toa niodo, romijikia rodu
vatitigio toa kiado jidomiano. Tiut 30:14*

A Atua kiano iliano napano iliano nene berio, nina Ioluano Vou napano kumemi numitu numiololu kanio, napano berialio ka tomu nalo monoka amonea Yesu Kristo.

⁹ A jau kei napano komonea Yesu Kristo ea kiamo iviso, kober ka Atua mila naio meul bereio ea m̃ariano, a kojaaro ka koverialio ea vio reraio ka jau komidu Yesu jibe kiamo Tubo, mia jau kovokar meuliano. ¹⁰ Nina bior napano toro na

biekouo ea kiano iviso ka Yesu meul bereio ea m̃ariano, a berialio ea vio reraio ka Yesu be kiano Tubo, mia Atua sian re bunu vironiano van naio kar kiano kariano nalo, mia rilarrur naio.

¹¹ Nina jibe iliano tai ea Vivitauiano Lu re nua, napano jibe ka napano beriio napano romonea Kristo, napano berinavo

Toro napano monea naio, naio maka rijikia rijog kiano jidomiano rijoru bogo tai. Ais 28:6

¹² Mia toro napano monea ka naio be Ju, p̃eli maka rive Ju, mia Tubo naio takurano be kialo tubo abiniu, mila bo kalo abiniu ga napano ajegi banio naio.

¹³ Nina jibe iliano tai napano Naverialiano Joel nua bivitauia, napano berinavo

“Toro kei napano bio Tubo siano, mia rilarrur naio.” Joel 2:32

¹⁴ Be riano, kulo Ju miroano maka avio van Kristo ka rilarrurlo, a jum̃abe jibe na? Nina bior napano maka ajikia avio naio verver maka amonea naio, a maka ajikia amonea naio verver maka leleio ajog siano vo, a maka ajikia ajog siano verver maka toro tai rioliolu ka vanlo.

¹⁵ A maka jikia toro riva rioliolu verver Atua maka riilaio ka rivano, a verver naio jaaro ka rivano, mia tibe na napano Vivitauiano Lu berenio ruei, napano ber

“Siva toru ka Atua napano kiano naverialiano nalo, romijog jaalo aju amijubariva ea kialo m̃arabo ninio nalo ka avanvan tanea vio vija kiano Ioluanu Vou.” Ais 52:7

¹⁶ Nina naruei iliano napano tom tealu aberenio, a nemijikia never makanio, Atua jo miila

kiano naverialiano nalo abanvan ruei, mia aua toru napano Ju nalo miroano maka asidom ajogio ga. Nina jakii iliano tai ea Vivitauiano Lu bereio, napano Naverialiano Aisea jegi ban Atua, ber

“O Tubo, kumemi numitu numioliolu ka kiamo iliano banbano-o, mia jibe napano maka toro tai rive tinieno ka rijogio.” Ais 53:1

¹⁷ A banei kumemi jibe nei naruei, numitu numioliolu ka Yesu Kristo banlo, a bogo napano kumemi numitu numioliolu, tealo amijog, a bogo napano amijog, tealo amonea.

Kar vaio jau komioliolu ban kulo Ju nalo napano abuluku Vivitauiano Lu nalo ruei?

¹⁸ Nina naruei kiniou nojo nomioliolu ban Ju nalo, a vikadeniano tai mijikia rimei mave ea vio nei, ber ðeli koje komioliolu banlo kar napano kojidomii ka nalo maka ajog venia napano Vivitauiano Lu nalo aberenio? Vonganei mia neverdoþeio never, makanio, Atua kiano iliano bokarlo kirisiou ruei. Nalo abiniu amijikia bare ga napano nalo abiniu aju abiti mñerenio a siberio bija mñarvitano nalo, jibe napano iliano tai ea Niosi na Iouano berenio, berinavo

“Tomu nonovio na yetemeriba amial tenalo na ea vio yauo mave, a nalo abitilubarjo ka Atua jo,

ba bokar tomu nalo reraio napano aju koalabo, nalo bunu abitilubar ka kiano mo-roano toru laka.” Iouano 19:4

19 Jibe na, kulo Ju nalo abitilubar tenalo miroano ruei, a mia titai bova, nalo aber ħeli Atua jidom rilarrurlo nalo ga.

Nalo maka avitilubar ka Ioluano Vou be tomu nonovio kialo, kar napano Atua jidom rilarrur bunu tomu dolu nalo napano maka ave Ju. Mia bo ka avitilubar vite nei, bior kialo naverialiano moruo juo aberiio nua ruei ea Vivitauiano Lu, aber mia tibe nei. Mosis be motoru, napano berial iliano tai napano Atua ber ka kulo Israel, napano ber

“Kamii kubitii bova ka nalo napano maka ave Ju, jibe napano abe iakurano ga, a mia kamii kuvijoku ka ilivuiano nalo napano mia kiniou nala kalo.

Kamii kuber nalo maka ajikia ala titai na bo leleio, a mia kamii tiniemiu serlo bogo napano kuvial napano kiniou nelarrurlo bunu.”

Tiut 32:21

20 A juo nene kanio, naio be Naverialiano Aisea, naio bunu jumolu berial memedu Atua kiano iliano dolu tai ban korobido nalo kulo Ju miralo, napano Atua berii nalo napano maka ave Ju, berinavo

“Beamu, nalo maka asirarag ka kiniou, a iorou, mia nalo amijev kiniou, nua maka avika kiniou, a mia iorou, ajidom ka nava noyotuba keanlo.”

Ais 65:1

21 A Aisea bivitauialar Atua kiano iliano dolu tai bereio, napano Atua berii nalo na abe Ju, berinavo

“Tomu nalo na aju maka amonmonea kiniou, nalo aju abukular kiniou bogo nonovio.

*Kirisiou ruei kiniou nebetavo ka juñaku kalo,
nojidom nalo amei bereio kean kiniou, mia
maka garuei.”* *Ais 65:2*

11

*Kulo Ju nalo maka asidom Yesu, mia Atua
maka vilig taakano kalo*

¹ Vikadeniano dolu tai jo, nina ea tivelinio na kulo Ju nalo, ka bogo na nalo maka amonmonea Atua, naio bunu jumolu, bilig taakano kalo, ĩeli makanio?

Nemijikia never makanio, naio maka rila tibe na, bior napano kiniou nebe toro Israel nojo, kiniou bunu napano tormoruo Epraamo be korobiku, a kiniou nomiyotuba ea tormoruo Beniamen kiano yati, a nemijikia bo ka kiniou tai napano Atua maka rivukular kiniou.

² Jibe na, nemijikia never makanio, Atua maka rivukular kito tomu nalo napano bijauia bulag kito robe kiano. Bo ka rosidomii iliano tai na Vivitauiano Lu nalo re nua ruei, ea bogo na Naverialiano Elaija. Ea bogo na, Elaija mijog bova laka ka veribinio na Atua kiano tomu nalo kialo, naruei naio mil mĩmĩ ban Atua, ber

³ *Tube, kiamo naverialiano nalo, kiamo tomu nalo
aju amuebinvinlo,*

*a kiamo vio lu nalo, aju aburu kokorovio,
a ba bova laka, nemial jibe kiniou ga takurano
nojo nabameneaso,*

*a vonganei kiniou bunu, aju ajusosor kiniou ka
adular kiaku meuliano.* *1 Par Tube 19:1*

⁴ Mia ea bogo nene, Atua berdoĩe naio, ber

*Makanio Elaija, maka jau ga ve takurano. Jau
maka kojikia, a ea vio nei kiaku tomu nalo
menu aluo [7,000] aju napano abo jibe so,
napano maka alotu ka tavoru sibilibi na
Baal. 1 Par Tubo 19:18*

⁵ A vonganei, ea kiado bogo, be verare ga jibe na ga. Tomu telabo maka amonea, a kito naruei roju, kito robe bagaro telisu tai na Ju nalo, napano Atua be tiniememi ka kito, bijauia bulag kito, ana kito romonea naio. ⁶ A bo romijikia vatitig ka Atua bijauia bulag kito kar venia, bior ĩeli tealo nalo aber ĩeli naio bijauia bulag kito bior napano romilala imãauano novnovo nalo miroano napano naio jaaro kanio. A makanio, bior napano ver tibe na, ver ĩeli ka Atua kiano tiniememiano maka rila titai leleio. A Atua maka bijauia bulag kito kar napano romila tonovo nalo miroano, a naio bijauia bulag kito ea kiano tiniememiano ban kito ga.

⁷ Kito romijikia ka kito kulo Ju nalo, robiniu roju rojirag kiado m̃arabo ka romei rimemedu vija Atua, a kito telisu ga romialio. Ana ver tibe na, mia tumãabe ka nalo dolu na?

Nina berenio ka nalo miroano napano nalo pariparilo jikili laka, ana nalo maka aial m̃arabo nenẽ vo.

⁸ Iliano tai ea Vivitauiano Lu berenio nalo jibe nei, ber

*“Atua juvanlo aju bija kialo vovuiano, Ais 29:10
ana binimei bokar banei, nalo jibe napano
be miralo, a maka ajikia avitulubar vite,
be tilinielo, a maka ajikia ajog lubar vite.”
Tiut 29:4*

⁹ A jibe ka bunu Parinio tubo Teviti kiano iliano tai re nua, bogo na naio jidom Atua ridular kiano uolu nalo kialo moroano napano aju ajusosor naio. Ea bogo nene, naio bika den Atua, ber

*“Tubo, kiaku uolu nalo nei nalo aju amijog bo bogo nonovio ea kialo burum̃ara jokoluolu nalo,
a nebika denso ka kola kialo jogvuiano nei rimeĩ tibe vite tai napano mila bulag vatit-iglo, senlo bere,
mila ka nalo maka ajikia avitulubar ka kialo uolu nalo aju vaataro kalo ga.*

¹⁰ *Bo ka jau kolalo tibe miralo rimeĩ ribono, ka nalo maka ajikia avitulubar vite,
a jau kola napano kialo uolu nalo ayukyukulo ka aiĩau kurano, nalo avar vite nalo na temi ea taakalo.”* *Iouano 69:22,23*

¹¹ Ana ea tivelinio na Ju nalo, Atua maka rivuku bulaglo, be riano, nalo abano bova kija. A kialo vovaiano na mila Atua milarur tomu nalo na maka ave Ju, a bogo napano Ju nalo amialio napano Atua tinien miiã bunu nalo dolu na, amialio kirivova, amijoku kalo, ana mila amila vonio ka nalo bunu monoka amei rimemedu vija Atua bereio.

¹² Ana nina berenio ka kulo Ju kialo bajago, napano maka amonea Yesu, naina mila m̃arabo na Atua kiano viekokoano a kiano ioruriano mijikia rimeĩ rivokar tomu nalo na maka ave Ju. A ver Ju nalo bunu amonea, nalo amonea vanvan rivokar napano Atua berenio, mia mijikia rila napano kiano ilivuiano nalo amei ve toru lie.

¹³ Bo ga, vonganei nojidom nesian iliano ve telisu ea tivelinio na kamiu napano maka kuve Ju. Kiniou nebe atevi napano Atua bitirilar kiniou ka navan reraio ka neverial kiano Ioluano Vou van kamiu, a nina imauano tai napano nojo nomila von vatitig ka nalaio, bior napano namial bo laka.

¹⁴ Nina bior napano nemial ka bogo napano nomioliolu ka ban kamiu napano maka kuve Ju, kamiu kumitu kumonea, a mila napano kumemi kulo Ju nalo tealo ajidom ka nalo bunu monoka atu joomo, ana nalo bunu amoneaio.

¹⁵ Nua, Atua bilig dabu naio ka kulo Ju, a nina mila vonganei naio bitii nalo napano maka ave Ju, jidom ka rila kialo m̃arabo ka ajikia amei ave merevu vija naio bereio. A ver Ju nalo aviliglo a nalo bunu amei bereio ea Atua, mia rivu mia rivu, bior napano vonganei nalo ajibe tanunu, a ver amonea Yesu, mia atibe ka napano abinimei ameul bereio.

¹⁶ Mia kiniou never jamerijiano tai ea vio nei ea tivelinio na m̃ariesi moti nalo napano roju robario ban ea yimo na volkouano, rober siva ka Atua biorio, romioa rive lu. Mia bogo napano rojian m̃ariesi moti ban Atua, mila na m̃ariesi dolu nonovio napano maka rosiano, nalo bunu abe lu, abe Atua kiano. Ana kulo Ju kialo tormoruo nalo ajibe m̃ariesi moti nalo napano aban ea Atua kunuano beamu, a nina mila ka Ju dolu nalo napano abinimei iorou, nalo bunu ave Atua kiano. A bereio, tormoruo nalo nei ajibe burupati iesi tai napano ju miluo joomo ea Atua kiano tiniavio, a verenio burupati ve Atua kiano,

mia jaati nalo napano amei iorou, nalo bunu ave Atua kiano.

¹⁷ Ver tibe na, burupati na bija jaati nalo aberenio ga Atua kiano tomu nalo, jibe Ju nalo. Mia iorou, Atua mial jaati tealo abova, naruei burekokorovlo, a ba je vatitig iesi dolu tai jerati nalo napano jo ga yeturu, ana midu binimei, je vatitiglo a miasol lo aba vio takurano ea burupati napano jo jouro ea tiniavio, nalo amidu jeleig jerati dolu nalo napano burekorovlo ruei. Jerati dolu nalo napano abinimei amijurukar burupati nei, naio berenio kamiu nalo napano kamiu maka kuve Ju. Kamiu maka kuviyotuba ea burupati na Atua kiano tomu nalo memedu, a naio jidom ka kamiu bunu monoka kuvijurukar vija nalo joomo ea kiano tiniavio, ka kamiu nonovio kuvokar kiano ioruriano nalo.

Nalo napano maka ave Ju, maka ajikia avarkalo ka Atua burulo

¹⁸ Jibe na, kamiu napano maka kuve Ju, monoka kuvarvar re napano Atua miasol kamiu bija kiano tomu nalo, bior napano maka kuve burupati, a kube jerati nalo ga napano Atua miasol kamiu ea burupati nei napano jo beamu ruei. Jerati nalo maka ala burupati meul, a burupati naruei jo mila jerati nalo ameul.

¹⁹ Bereio, maka rivu kamiu kuvisidomii ka kamiu kubo, naruei kuver O, Atua jidom n̄ielea kumemi, ana bure kokorov jerati tealo na burupati neibano ka rila kumemi nuvijikia nuviasolio.

²⁰ Be riano napano Atua burkokorov jerati tealo, a mila ga ban Ju nalo napano maka

amonea Yesu, a be riano napano naio jidom kamiu kuviasol, a nina maka rivior napano kumila vite novo nalo tai, a bior napano kumitu jikili ea kenemiu viekouoiano ea naio. Jibe na, kamiu kuvarvar ka re napano kubinimei jibe Atua kiano tomu nalo, a monoka kuviturmaro ka kuvisidomii vatitig vite novo nei napano Atua mila ban kamiu. A kamiu monoka kuvitkar vatitigio bunu, ²¹ bior jibe napano Atua buku bulag jerati moruo nalo nene, napano kiano tomu nalo na maka amonea, mia naio mijikia rivuku bulag kamiu bunu jerati vou nalo be verare ga, ver maka kuvitu kuvar m̄ariesi novo nalo.

²² Jibe na, ea vio nene romial tivelinio be juo na Atua kiano bajago. Ea tivelinio takurano nene, kiano tiniemimiano jikili napano jikili ea nalo napano ajibiribil, napano maka atu sikili ea naio, tibe kulo Ju nalo. Mia tivelinio dolu nene, naio tinien vuui laka ea nalo napano maka ave Ju, nina nalo napano ajaaro kanio a aju ajakii vatitig naio. Mia nalo bunu, ver nalo atu re sikili, naio mijikia telarlo bereio den burupati novo nei napano aju amiasol eaio.

²³ Nina naio mila ka kulo Ju nalo ruei. Nalo maka amonmonea, ana je bulaglo, a ver aviliglo, amijikia amei bereio ana Atua mijikia riasol vatitiglo ea burupati bereio tibe kiano tomu nalo riano.

²⁴ Naio mila jibe na ka kamiu napano maka kuve Ju nalo, bior napano kamiu jibe jaati iesi na yeturu, a naio buru kamiu kubinimei, miasol kamiu ea burupati napano joa kiano tiniavio,

ana kumijurukar bija ilivuiano nalo napano naio jidom sian van kiano tomu nalo. A ver mila ka kamiu ruei, mia mijikia rila bunu ka Ju nalo napano naio je bulaglo, bior ka naio jaaro ka riasol vatitiglo bereio ea burupati nene napano amiasol vatitigio eaio beamu ruei.

Atua jidom ka kulo Ju nalo avokar ioruriano

²⁵ Bilbilu nalo, kiniou nojidom neverial van kamiu napano maka kuve Ju nalo, ka monoka kuvitilubar ka Atua maka rivukular kiano tomu nalo nei kulo Ju.

Be riano ka nalo aju pariparilo jikili keano a maka asidom amonmonea, ana naio juvanlo kija ga beamu, a jo mila ka kamiu napano maka kuve Ju nalo kumijikia kumonmonea, kumijikia kumei ve miroano joomo riva vokar bagaro na toru napano Atua jidomio. Vite na jibe vite luku tai napano tomu nalo maka ajikiaio beamu, a vonganei Atua mila meravo. Mia kamiu monoka kuvijikia vite nei, bior bova ka kamiu kuvarvar ka kamiu kuveriaña Atua jidom kamiu ga, naio maka bunu saaro ka Ju nalo.

²⁶ Maka tibe na, a mia naio rilarrurlo kean navo, tibe iliano tai ea Vivitauiano Lu, napano beriiio jibe nei, ber

“Toro na rilarrur kito Atua kiano tomu nalo, mia riyotuba ea kiado vio ga, ea kiado komeli na toru Yerusalemo mave ea burusuku nei Saion.

Kito Yakovo kiano yati, kito kulo Ju napano kiado vovaiano nalo telabo laka, a naio naruei mia rimei rivar bulagio nonov kiado

*vironiano, rila kito rovu bereio.” Ais
59:20,21*

27 Iliano dolu tai ea Vivitauiano Lu berialio Atua kiano verikariano tai ea tivelinio na bunu, napano ber jibe nei, ber

*“Kiaku verikariano ealo ju ruei, ka mia navar
bulag kialo kariano denlo, noviekokoalo
aviniu.” Ais 27:9*

28 Bogo napano Ioluanu Vou maluvo ea Ju nalo, nalo maka asidomio, ana ea tivelinio tai nina bo, bior napano rila ka kamiu napano maka kuve Ju, Atua midu bogo ka kamiu kija ka kumoneaio. A ea tivelinio dolu nene, nina bova bunu, bior ka mila na Ju nalo abinimei jibe na abe Atua kiano uolu nalo bereio. A Atua maka rijikia rivitiilo ka ave kiano uolu damariga, naio monoka tinien riialo bereio, bior naio maka rijikia tiniene ribobogia verikariano novo nalo napano naio mila ban korobilo moruo nalo na kiano tomu nalo nei, kulo Ju nalo.

29 Atua berkar ilivuiiano nalo banlo ruei, a naio bio nalo na abe kiano ruei, a mia maka jikia tibukua bereio kiano jidomiano bogo tai.

30 Jibe na, naio miñau ea kito jibe nei. Beamu, kamiu napano maka kuve Ju, kamiu maka kumonmonea Atua, a bogo napano kumemi Ju kumemi maka numonmonea Ioluanu Vou, nina mila kiano mñarabo ka tinien riia kamiu.

31 A bogo napano naio tinien miia kamiu jibe na, mila napano kumemi numonmonea Ioluanu Vou, ana mia naio mijikia tinien riia kumemi bereio.

32 Nina naruei Atua kiano jidomiano jibe na naruei. Beamu, naio mijamo ka kito robiniu roiel

ea m̃arabo na maka rosidom rojog kiano iliano, mia rila ka naio rijikia tinien riia kito, rijikia rivuru kito nonovio ka romei rove kanano.

³³ Bilbilu nalo, Atua kiano ilivuiano nalo ea kito tortoru laka! Kiano masouano nalo a kiano jikiaiano nalo abavavin mave! Kiano jidomiano nalo bululuo tanea, a kiano bajago nalo abo julaka! ³⁴ Jibe napano iliano tai ea Vivitauiano Lu berenio

“Maka lele toro tai napano vare ka rivakar venia napano joa Atua kiano jidomiano, maka lele toro tai napano mijikia sian iliano na ijaiano van Atua.

³⁵ *A maka lele toro tai napano mila bo ban Atua bare napano rijikia rila Atua saaro ka ridu kiano ilivuiano novo nalo vanio, tibe napano naio jo jian ban kito.”* *Jop 41:11*

³⁶ Mia kiniou neiasol iliano na, neber: Kiado Atua, naio takurano be burupati na vite nonovio, naio takurano be moroano na vite nonovio, naio takurano be juluvati na vite nonovio, ana bo ka kito roviniu roiaia naio to toboto.

12

Bajago novo na toro napano monea

¹ Bilbilu nalo, jibe ka Atua tinien miia vatitig kamiu, mila bo laka ka kamiu, nojidom novika sikili van kamiu ka monoka kuvijamo ka kene-miu meuliano momou van naio. Kamiu monoka kuve lu rivu, tibe napano kumioa mokotenemiu ban naio jibe sida tai napano kumidu banio. Naio maka sida tai na jibe temeul tai napano

amuebin m̃aro, a naio be sida tai napano meul, a mia Atua mijikia saaro laka kanio. Nina naruei bajago novo na ala lotuano van Atua napano memedu ka kuvilaio.

² A kamiu kuvijamo ka re vovaiano na yetemeriba nalo nei avuru kamiu kuvitakii kiano bajago nalo, a bogo nonovio, monoka kuvijamo ka Atua rila kenemiu jidomiano to rimei rive terivou bereio. Tibe na, mia kenemiu bajago mijikia riviligio, mijikia rimei rivu bogo nonovio, a mia kamiu kumijikia kuviel kuvitakii Atua kiano tinieiiano, napano bo, kirinovo, a memedu mia memedu julaka.

³ Kiniou neberial iliano nalo na ka kamiu bior napano Atua ve tiniesese ka kiniou, bijauialar kiniou midu iñauano nei naruei joa juñaku. Mia nojidom never vite tai bereio ka kamiu, napano bova kuvitu kumila kenemiu jidomiano bavın laka. Kito rola kiano iñauano nalo tuñabe, a kiado jidomiano monoka rimemedu, monoka to yetano ga.

⁴ Kito maka rojikia rosidomii ka robo lie ka dolu nalo, bior napano rojibe mokotenano toro takurano ga, napano be yati nalo nene a yati nalo nene, be kialo iñauano terakurano ka alaio.

⁵ Jibe kito miroano, mia Kristo midu kito robiniu robinimei robe takurano, ana jibe napano kiniou nojo banso, jau kojo ban kiniou.

⁶ Atua be kiano tinieseseiano ka kito, mijamo ka jikiaiano dolu nalo ban kito, napano jibe jidomiano nalo na naio jian bulagio ban kito ka kito roiñau vijaio. A kito terakurano monoka

rosikili ka roimãau vija venia napano naio jian ban kito. Jibe nei

ver Atua rijamo kaso ka rive kiamo ka koverial iliano napano naio jian banso, ana monoka kolaio vija moneano ve toru ka kiano iliano nei be riano laka,

⁷ ãeli ver rive kiamo ka koiãau ea yimo lu, monoka kolaio vija kiamo moroano momou, ãeli ver rive kiamo ka koverloglog tomu nalo ka Atua kiano iliano, monoka kovarso vatitig ka kolaio,

⁸ ãeli ver rive kiamo ka kotunukakar tomu nalo kialo jidomiano, monoka kosidomii ve temi ka kolaio,

ãeli ver rive kiamo ka kosian jidomiano nalo ka ijaiano, monoka kovario ve miroano,

ãeli ver rive kiamo ka kovuru ãarabo ka Atua kiano iãauano, monoka koyovo re,

ãeli ver rive kiamo ka keija nalo napano ajua bogokouo, monoka kosaaro ka kolaio.

⁹ Ana ninei naruei bajago novo dolu nalo na mia kuvilaio:

kenemiu tinietiano ea tomu dolu nalo monoka rive riano,

monoka kuvitaluvo ea bajago va nalo,

monoka kuvakar vatitig rivu bajago novo nalo,

¹⁰ monoka kuve tiniemiu titii ea kamiu tibe kube torogio takurano,

monoka kuvila vio sikili ka kuvial ka kei naruei mijikia rila bajago na vameneano rivan lie,

¹¹ monoka kuvijamo re ka kenemiu jidomiano sikili na laiano na tonovo nalo rivakovio bereio den kamiu,

monoka kuvila ka sebi na Niununo Lu to meul rivu ea kamiu,

monoka kuvimāu Tubo kiano tulaka,

¹² monoka kuvisaaro ka Atua kiano verikariano nalo napano kenemiu jidomiano balea naio ka mia naio rila rivu ka kamiu tibe ga napano naio berenio,

bogo napano kubiniua jogvaiano, monoka kuvila kenemiu jidomiano rive tebievi,

monoka kubolkouo tulaka,

¹³ bogo napano namoneano dolu nalo maka ve kialo tenalo tai, monoka kuvisaaro ka kuvisian saba vanlo,

a monoka kuvisaaro ka kuvitkar tomu dolu nalo ea kunuemi.

¹⁴ A nina naruei vite nalo tealo napano monoka kuvisidomiio ka kuvimāukanio van tomu dolu nalo:

ver tealo aju amila niegeniege kamiu kar napano kumonea Yesu, monoka kuvila rivu kalo. Kuvil re rivova vanlo, a kuvika Atua ka rilivu kalo,

¹⁵ ver tealo amijog bo kar vite novo tai, kamiu bun u monoka kuvisaaro vijalo,

ver tealo aju ajegi bior vite tai, kamiu bunu monoka kuviteg vijalo,

¹⁶ ver kamiu kuvija kulo dolu nalo, kamiu monoka kuvitu vatitig vijalo, napano ve kenemiu jidomiano ve takurano ga,

ver kuvimāu vija kulo dolu nalo, kuvidu re kamiu kuvitu mave kalo kuver kamiu kubo, a kamiu kuvisaaro ka imāuano na tertelisu

nalo a kuvisaaro ka kuviasol vija tomu nalo na tertelisu,

ver kuvila titai nalo, a kuvisidomii re ka kube masou, a kuvila kenemiu jidomiano to yetano,

¹⁷ ver tomu tai ala rivova ka kamiu, a kuvila meran re rivova vanlo, a bogo nonovio monoka kuvisidomii ka kuvila vite nonovio napano mia tomu nalo amijikia avitilubario ka bo a memedu,

¹⁸ a ver kenemiu vite va tai jo iviso ka kamiu bija tomu dolu nalo, monoka kuvila vite nonovio napano ajua jumemiu ka ridu tuñaro to bereio ea kamiu kuviniu.

¹⁹ Bilbilu nalo, tinieku jii kamiu laka, naruei nojo neber tenalo nei ban kamiu. Tealo lie ajibe nei, berinavo

ver tomu tealo ala rivova ka kamiu, kuvila vonio re ka kuvije vironiano vanlo. Kumi-jikia kuvituvan rivan Atua ka naio tiburelo iorou, bior napano iliano tai joa Vivitauiano Lu ruei, napano Atua berenio ber

“Kiniou naruei mia nesian vironiano van tomu nalo, kiniou naruei mia nodu kean van nalo napano amila bova.” Tiut 32:35

²⁰ ver be kenemiu uolu nalo aju, kamiu monoka kuvila rivu kalo, jibe napano iliano dolu tai ea Vivitauiano Lu berenio, napano ber

“Ver kiamo uolu jjerio, kodu sinan-iano rivanio, ver midou jerio, kodu uei rivanio.

Verver kola tibe na, mia jau kola naio rimou laka ka kiano bajago va,

*rivano ŝeli naio jaaro ka rila bilbilu rivu
vijaso bereio.” Ilimasou 25:21,22*

²¹ Takiiano na tenalo nei, kiniou neber jibe nei ka kamiu, neber kamiu kuvijamo ka re bajago va tovulu kamiu, a monoka kuvitovulu bajago va vija ga kenemiu bajago novo nalo.

13

*Namoneano nalo monoka avatove ka parinio
tubo nalo napano Atua bitiri bulaglo*

¹ Vonganei kiniou nojidom naver iliano nalo tai ea tivelinio na navurim̄araboiano nalo. Kito romijikia ka Atua naio jo mave laka, naio be Tubo ka vite nonovio, a naio naruei bitiri bulag parinio tubo dolu nalo napano aju, a midu moroano banlo. Jibe na, kito namoneano nalo robiniu monoka ravatove ka parinio tubo nalo nene, monoka romonmonealo.

² Tomu nalo napano ver aju amila vonio ka atukovio ka parinio tubo nalo, nalo aju ajukovio ka tena Atua bitirilario, a mia Atua mijamo ka parinio tubo nalo amijikia asian vironiano vanlo kario.

³ Parinio tubo nalo, Atua maka vitiri bulaglo ka ala tomu novo nalo ka amerou, a naio bitiri bulaglo kar nalo napano aju amila kokorov tuboiano. Nalo na naruei monoka amerou, bior napano ver parinio tubo nalo avokarlo mia asian vironiano vanlo. A ver jau kosidom ka komerou ka re parinio tubo nalo, mia monoka kola memedu ga ka venia napano tomu na tortoru aberenio, naruei mia nalo maka ala rivova kaso, mia ajaaro kaso.

⁴ Atua midu bulaglo ajibe kiano tomu na iñauano nalo, ka ala iñauano novo ka avitikar tomu nalo, a ver jau kojidom kola pariparimo, monoka kovitikar vatitigio, bior napano aju abar nia bunu, a maka atu avar kurano. Atua bitiri bulaglo, midu joa juñalo ka asian vironiano van nalo napano amila bova.

⁵ Jibe na, bo ka kito ravatove ka parinio tubo nalo, bior bova ka rola rivova ana nalo aje vironiano van kito. A nemijikia ka kiado jidomiano jo bitilubarario ruei bunu ka bo laka ver roju romila vite nalo memedu ga julaka.

⁶ Jakii iliano nalo nei, memedu ka rosaaro ka rovulu takis napano monoka rosian van parinio tubo, bior ka bogo napano parinio tubo mila ka kiano iñauano, jo mila iñauano napano Atua jian banio ka riñaukanio.

⁷ Jibe na, monoka rola vite nonovio napano memedu ka rolaio. Ver takis tai ea tivelinio na veru napano roju robario, ñeli veru kinkin nalo napano monoka rovukuio ka vite nalo, kito monoka rovuluio. A nalo napano abar iñauano nalo na tortoru ñeli abar sio na tortoru joomo ea parinio tubo nalo, memedu ka kito rovatove kalo, monoka rosaaro ka rovamenealo.

Namoneano nalo monoka ala rivu ka tomu dolu nalo

⁸ Todolu tai, naina ea tivelinio na jabue nalo na tomu nalo aju amilaio. Ver komila jabue ea toro tai, jau monoka kodukian ka vanio rimemedu ga ka venia napano kam juo kuberkario. A bo jau tiniemo maio ka bunu ka kiamo jabue tai joa

Atua bunu, bior ka napano naio jian titai banso naio toru laka ruei. Tenena naio be tinietiano, ana monoka koto kovar keano vatitigio van tomu dolu nalo. Jau monoka tiniemo tii nalo napano aju vaataro kaso, kar toro napano jo mila jibe na, naio jibe napano naio monmonea nonovio Atua kiano tuboiano nalo garuei.

⁹ Iliano dolu nalo miroano ju joomo ea tuboiano, jibe nalo na aber jibe nei, aber jau kola re siakaiano, a jau kouebin re toro rimāro, a jau kovina re, a jau tiniemo tii re tenalo na toro dolu kiano, a iliano dolu nalo na jibe nei. A iliano nalo na tuboiano nonovio, aju yetano ka burupati tuboiano na toru tai, napano naio ber jibe nei, berinavo: Jau monoka tiniemo tii toro dolu napano jo vaataro kaso, kala rivu ka naio jibe napano koje komila kaso bereio.

¹⁰ Toro napano ver naio tinien jii toro dolu be riano, mia naio maka leleio rijikia rila titai napano bova kanio. Jibe na, bajago na tinietiano na toro naio mijikia rila ka jibe napano komonmonea nonovio iliano na tuboiano berenio.

¹¹ Kito monoka rola bajago novo nalo na, bior vonganei bogo jo bano. Monoka rovitilubar ka vaataro ka bogo na monoka rotumolu vatitigio, romonmelio re bereio. Bogo na kito romonmonea vonga beamu, rober p̄eli mia Atua rilarur bulag kito ea yetemeriba nei kirisiou kia ga vo, a vonganei, binimei vaataro ruei.

¹² Kiniou nemijikia never tibe nei, never bogiano vaataro ka ribisi, legiano jo binimei, ana bo ka robisi ka bajago va nalo na melijokouo,

a monoka ravar tenalo na bajago vu na mi-amoiano, ka romijikia ravan ka rola mira kean tenalo na bova.

¹³ Kiado meuliano monoka rimemedu vatitig, tibe napano kito tomu nalo napano roju romieliel ea legiano, a mia monoka rotuvan bajago va nalo. Kito rola re bunu jokoluolu kinkin nalo napano abujo ka saariano nalo na yetemeriba a tomu nalo amun uei banbano amilaluv pariparilo. Kito rotu re rola ka tomu nalo vija tire nalo atu avuruvurulo tanea vio a atu ala bajago na be soro nalo. Kito rotu re rola baravo, a rotu re roiasol ea jokuano nalo.

¹⁴ Kito monoka rotuvan bajago va napano romiyotuba bijaio, a rosidomii re bunu ka rotakii kiano sidomiano nalo, a jibe na roju romiya kiado kulum̃arauo meravo bo ea tomu nalo miralo, monoka roya bajago na memedu nalo na Tubo Yesu Kristo ea kiado meuliano, ka tomu nalo aialio ka kito kanano tomu nalo be riano.

14

Bo ka namoneano nalo atu re ail niegeniegelo bereio ka tenalo na tertelisu ga

¹ Bilbilu nalo, nojidom ka kamiu kuvijikia ka kiniou nomijog ruei ka iliano na toru tai joa kamiu vonganei.

Jibe tealo, kialo jidomiano telabo ea tenalo tealo, aber ĩeli bo ka ala ĩeli bova ka ala, mia nalo amerou ka verver alaio, ĩeli mia Atua maka bunu saaro kalo.

Kiniou nojidom never ka nalo jibe nei, nomial nalo jibe maka atu sikili vo, mia bogo na nalo aju bija kito, kito monoka rala vonio re reilkuei laka kalo, mia rosaaro ka rovlulo.

² Jibe na, tomu tealo amijikia asen non siniano ninio vija bunu sunbue nalo, mia tomu tealo ajidomii aber Atua jidom ka monoka aveli ka siniano tealo, ðeli aveli ka sunbue.

³ Vonganei nojidom never ka kami, verver jau tai napano kojen sunbue, jau kovitiio rivova re ka toro dolu napano naio bel kano, a ver jau tai napano jau kobel ka sunbue, jau kotibure re naio napano jo jenio, kober mia Atua ridu vironiano van naio kario. Atua naio jaaro ka kami nonovio, mia kami bunu monoka kuvisasaaro ka kami.

⁴ Namoneano nalo abiniu aju abitii Atua ga ka naio be kialo tubo, ka naio ga mijikia river kalo ve terakurano ka nalo ala nina ðeli nalo ala re ninei. Ana jibe na, maka rivu kito ga rotu rotibure kito bereio. Atua mial napano kiano tomu tealo nalo ajen sunbue, a tealo maka asen sunbue, mia naio jaaro ga ka nalo abiniu, kar napano naio mijikia ka mia Tubo Yesu mijikia to rijailo bogo nonovio ka asikil atu sikili ea naio.

⁵ Mia nina naio bare ka bunu ea tivelinio na bogoti nalo. Tomu tealo nalo amidu bogoti tai ka be kialo bogoti lu, a tomu tealo nalo amial bogoti nonovio aber abiniu abe verare ga. Nina bo ga, mia kito roviniu ve terakurano monoka rala kiado jidomiano, a resikili rotuaio, a mia royuku re toro dolu ka takisor kiado jidomiano.

⁶ Toro na jikili ka ridu bogoti tai tibe kiano bogoti lu, naio mila kar napano jidom ridular Atua siano eaio. Toro na jaaro ka sen tenalo ninio, naio jo ber siva ban Atua kario, ana jibe na, bogo na jinano, jo midular naio siano. Toro na mila naio bel ka sinaniano tealo, naio bunu jo mila ka ridular Atua siano, a naio bunu jo ber siva ka Atua ka sinaniano dolu nalo na jo jenio.

⁷ Kito monoka rosidomii ka maka kito tai napano rijikia toa yetemeriba nei tibe naio takurano ga, ka rila tenalo nonovio tibe ga napano naio takurano jidomio, a maka kito tai napano ver rim̃aro, mia nina kiano tena naio takurano.

⁸ Maka tibe na, bior ver romeul, kito romeul ka rodular Tubo siano, a ver rom̃aro, rom̃aro ka rodular siano. Jibe na, tenalo na kito romilaio, monoka rolaio vija jidomiano napano maka rala kiado sidomiano, mia robe Atua kanano, mia ratakii kiano sidomiano.

⁹ Nina kar napano nua na, iorou ka Kristo m̃aro, naio jumolu meul bereio, mia nina mila naio binimeii be Tubo ka nalo na am̃arm̃aro a be Tubo ka nalo na ameul, mia bogo nonovio monoka rotutano ka kiano sidomiano.

¹⁰ Mia jibe na, bogo na namoneano tai jo mila tenalo jakii Ju nalo kialo bajago moruo, a naio jo jibure namoneano dolu napano maka to rilaiio, nina bova laka. A bunu, bogo na namoneano tai maka rila tena jibe na, mia naio jo bitii va ea tai napano milaiio, napano naio jibe kuruano tai joomo ea Atua kiano bajulukuti, nina be bajago na imouiano tai na.

Kito rotu rotiburevure re kito, kar napano mia kito roviniu rosikili rotu kamu ka Atua mirano na vo, a naio naruei mia rivitii veve vatitig venia napano kito robiniu romilaio.

¹¹ Tena joa Vivitauiano Lu nalo ruei, napano Atua mil, berenio

Kiniou nemeul nei nojo, mia nemijikia never memedu ka bogo na rimei napano mia tomu nonovio anietano kamu ka miraku, a mia tomu nonovio averial ka kiniou takurano nebe Atua. *Ais*
45:23

¹² Tibe na, mia kito roviniu monoka remei kamu ka Atua mirano, a mia monoka reverii veve terakurano veriiiano nalo na tenalo napano roju romilaio, a naio naruei mia rivitii veveio.

Jau monoka kala re kiamo bilbilu dolu, kiano viekouoiano rijoru

¹³ Jakii jidomiano nalo nei, kito monoka rotu re rovitii laka kito bereio ka roverii venia na toro dolu milaio, rober bo ĩeli bova. Mia venia na kito namoneano nalo monoka rosidomii ka rala ea kito bereio, mia jibe nei, monoka rala re titai napano ĩeli rila namoneano dolu tai rijikia rila luvu m̃arabo ĩeli rijikia rivuru naio riva rijoru ea kariano.

¹⁴ Jibe verver kiniou nosidomii ea kiniou, nemijikia never ka nojo noju jikili vatitig bija Tubo Yesu, ana nomonea jikili ka maka titai napano monoka reveli kanio, maka resenio. Mia ver namoneano tai rivar jidomiano ka sinaniano tai maka rimemedu ka naio senio, nina bo ga, mia nioti nene ber monoka rivel vatitigio kanio,

a kito kulo dolu nalo monoka rojamo ka naio takii kiano jidomiano na.

¹⁵ Ana verver jau kojidomii ka sinaniano nalo abo ka asenio, komijikia koto kalala ga, mia ver kuruamo dolu naio bel kanio, jau kala vonio re ka naio bunu monoka senio. Ver maka, mia komijikia kola bulag vatitig kiano jidomiano, a nina maka bajago novo tai na kito tomu nalo napano tiniedo titii kito ka rolaio. Jau monoka tiniem maiio ka Kristo m̃aro ka rila kiado meuliano rivu, mia maka rivu rotuvan jidomiano tertelisu nalo tivelinio na sinaniano nalo amei ve tena tortoru nalo napano atu ala bulag kiado meuliano bereio.

¹⁶ A bereio, ver vite tai napano jau komialio ka bo ga ka kolaio, nina bo ga, mia maka rivu ka koto kolaio ana rila bulag namoneano dolu kiano jidomiano, rivanvano-o rila tomu dolu ail niegeniege kito namoneano nalo siado riviorio.

¹⁷ Ea vio na roberenio ka iliano nalo na tivelinio na ka mia romijikia romunu venia p̃eli rosen venia, p̃eli monoka roveli ka uei p̃eli sinaniano vabe, mia monoka tiniedo bobogia re ka nina maka ve tena toru tai joomo ea Atua kiano navenatuboiano na. Mia kiano tenalo na tortoru, naina rala bajago novo ea meuliano napano memedu, a rotua tuñaro vija tomu dolu nalo, a rovakar jogvuiano napano Niununo Lu jo jiano.

¹⁸ A bogo napano rodu tenalo na rimei ve toru ea kiado jidomiano, romila im̃auano memedu napano Kristo jidomio, ana mia Atua risaaro laka ka kito riviorio, a mia tomu dolu nalo aialio ka bo laka.

¹⁹ Jibe na, bogo nonovio kito roviniu monoka rala vonio sikili ka roin̄auka bajago novo nalo napano amijikia adu tuñaro toa kito namoneano nalo, a napano aijaja kito ka roviniu kiado jidomiano rimei rimeruo vatitigio.

²⁰ Sinaniano naio jibe titai kurano, mia maka rivu ka rola naio rimei ve tena tai mia rila bulag bereio im̄auano novo napano Atua milaio ea namoneano dolu nalo kialo meuliano ruei. Kiniou neber jibe na, ka sinaniano nonovio ga bo a memedu ka asenio, mia bova ver jau kosen vite tai ana toro dolu rialio a rila naio rijoru, naio rila tena napano naio ber ðeli maka rimemedu ka naio rilaiio.

²¹ Mia bajago novo na rola tibe na, ka mia kosen re sunbue, ðeli mia komunu re m̄arjuñelm̄elu, ðeli mia maka kala todolu tai bereio, ver bogo napano kuruamo rialio, mijikia rila bulag naio, mijikia rila naio rijoru.

²² Tibe na, ver jau kiamo jidomiano nalo tai ea tivelinio na vite nalo tertelisu napano kojidomii kober bo ka alaio ðeli kojidomii kober bova ka alaio, naio bo, mia jau kovakar vatitigio rivu atu ve kamjuo Atua ga, jau kavan re koiololu ka tanea vio. Toro napano mila ga vite napano naio mijikia ka memedu ka rilaiio, mia Atua jaaro kanio, a naio maka rijog rivova ka naio rila vite va tai.

²³ Verver toro na m̄a jidom veve juo ea tivelinio na venia napano mijikia senio, mia jenio kia ga ruei, mia Atua risaaro kanio re. Nina bior toro na be kiano jidomiano ruei ka ðeli maka rimemedu ea Atua mirano ka alaio, be iakurano,

naio milaio. Tibe na, naio mila kariano ruei na, bior naio maka rimau vija jikiaiano ea venia napano bo p̃eli bova ea Atua kiano vitiiano.

15

Kamiu kuvila von ka kuvijuku rivu van kamiu bereio

¹ Kito miroano roju jikili ea Kristo ga, a maka rotua jidomiano ve juo ea tivelinio na vite tertelisu napano namoneano nalo dolu aju amila baravo kanio. Mia kito jibe nei monoka rotu re rala venia ga napano rojidom ka ralaio, mia monoka rola kiado jidomiano rive tebievi rivu ka namoneano nalo dolu napano ajidomii ka maka ajikia ala vite tai napano rojidomiio rober bo ka ralaio.

² Kito robiniu, monoka rosidomii namoneano nalo dolu napano aju vaataro ka kito, a monoka rola venia napano nalo ajidomiio aber bo, ka nalo asaaro kanio, a ka rijai kialo meuliano vija Tubo.

³ Ver kito rosidomii Kristo, naio joa yetemeriba maka rila venia napano naio jidom ka rilaio, mia naio biniua bogokouo telabo, amila ka naio jibe napano iliano tai ea Niosi na Iouano nalo berenio, napano toro tai mil ban Atua, berinavo

Iliano va nalo napano abuku banso, abuku bunu bare ea kiniou. Iouano 69:9

⁴ Iliano nalo jibe na napano ajua Vivitauiano Lu re nua, abivitauia ka averloglog vatitig kito napano robinimei iorou, mia rovulukuio amijikia ala kiado jidomiano sikili vatitigio ka kito bunu romijikia ka rovar dulu bogokouo nalo. Iliano

nalo nei atunukakar kito, nalo ala kito rojikia vatitig ka mia monoka rotovulu vite nonovio napano Atua berkario.

⁵ Jibe na, kiniou nojo nobolkouo ban Atua ka kami, kar naio naruei be burupati na jidomiano tebievi, naio naruei mijikia tunukakar toro kiano meuliano. Nebika ka naio rila ka kami kuvitu kuvitakii Kristo Yesu kiano bajago, kuvitu rivu vio takurano vija bajago na vironiano, ⁶ napano kenemiu jidomiano ve takurano ga, a kenemiu iliano ve takurano ga, naruei kumijikia kuviaia vatitig Atua, napano kiado Tubo Yesu Kristo karamano.

⁷ Jibe na, kami kulo Ju bija kami napano maka ave Ju, bogo napano kumitu kubinimei vio takurano, a kumisaaro ka kumil vorvoru kami nonovio kubinimei jouro, jibe napano Kristo jaaro ka rilivorvoria kito. Bogo napano kumila jibe na, naio be m̄arabo tai bereio ka adular Atua siano.

⁸ Mia bo ka rola tibe na, bior napano Kristo binimei ea yetemeriba, maka rila im̄auano rivan kulo Ju nalo ga, mia mila bunu ban nalo napano maka ave Ju.

Jibe ea tivelinio na kulo Ju, naio mila nonovio vite napano Atua kiano Iliano Lu nalo aberenio, mila napano verikariano nalo napano Atua mila ban Ju nalo kialo bajulukuti, nalo amolmoluo aberiano.

⁹ Mia ea tivelinio na nalo napano maka ave Ju, naio berial Atua kiano tinieseseiano banlo, mila ka nalo aiaia naio, bare ga ka iliano na Vivitauiano Lu nalo aberenio. Nana beamu kalo jua Niosi na Iouano nalo, ber

*“Kiniou nojo iviso ka valauo nalo, nemiaia siamo,
mia kiniou nolotuso ka iouano lu nalo.”*
Iouano 18:49

10 Mia dolu, ea Niosi na Tuboiano nalo, berinavo
*Kamiu valauo nalo, kamiu kuvijurukar vija
Atua kiano tomu nalo memedu nei kulo Ju,
ka mia kuviniu kuvisaaro!* *Tiut 32:43*

11 A tai bereio ea Niosi na Iouano nalo bereio,
berinavo
*Kamiu napano maka kuve Ju, kuvidular Atua
siano mave,
kamiu tomu nalo dedade, kuviaia naio.*
Iouano 117:1

12 A tai na maaro miyotuba ea Niosi na Aisea,
naio berii Ju nalo kialo Naverikariano, ber mia
naio tukamu bunu ka nalo napano maka ave Ju.
Naruei iliano nene ber jibe nei, berinavo

*Mia tormoruo Jese kiano torogio tai rimoluo,
napano mia Atua ridu naio to mave rive tubo
ka nalo dolu nei napano maka ave Ju,
naruei mia nalo avalea ea naio ka naio rije Atua
kiano ilivuiano rimaluvo ealo.* *Ais 11:10*

13 Naruei nobolkouo bior kamiu bereio ban
Atua, napano romijikia ravalea ea kanano
verikariano nalo, nebika ka kamiu kuvitu ku-
monmonea naio rivanvano-o kanano saariano
nalo a kanano tumaro rimei rivujo rivu ea
kenemiu meuliano nalo, rila napano Niununo Lu
kiano moroano mijikia rimau tanea kamiu ka
rila ka kuvitu kuvalea kiano verikariano nalo, jo
binimei toru lie riva rivan tibe na.

*Pol berii banlo ea tivelinio na kiano imãauano
ban nalo na maka ave Ju*

¹⁴ Bilbilu nalo, maka nosidomii veve ka kamiu, mia nemijikia vatitig kamiu, kenemiu iviso bo laka, kumijikia vatitig vite nalo miroano ruei, a kubare ka kuvijikia kuverloglog kamiu bereio ea Atua kanano iliano novo nalo.

¹⁵ Jibe na, ðeli kamiu kuviilo kija ka mñesi nei, kumial ka nojumolu neberial vite telabo ban kamiu jikili kija, a neberenio bereio vite tealo napano ðeli kamiu kumisidomii kuber kumijikia ruei. Mia nemialio monoka nala tibe na, kar napano Atua midu jikiaiano na laiano na iñauano nei joa juñaku, jibe jidomiano kirinovo tai, ¹⁶ ka nomei tibe Yesu Kristo kiano toro na iñauano ka noverial Atua kiano Ioluano Vou ka nalo napano maka ave Ju. Nomila iñauano na, nojibe toro lu tai napano nomimñau joomo ea Atua kunuano Lu, nomila nalo napano maka ave Ju abinimei abe lu vatitig, nomioalo ea Niununo Lu siano, ka amijikia amei tibe ijaiano novo tai napano ban ea Atua napano mia naio saaro ka vatitigio.

¹⁷ Tibe na, kumemi juo Kristo Yesu nuvitu nuviñau vio takurano, a nemijikia nasaaro laka ka kiniou bunu nemijikia nala Atua kiano iñauano togio.

¹⁸ Maka neil varvarka vovu, mia nemijikia never ka nabarvarka laka ka venia napano Kristo miñauka miopdulu ea kiniou, bior von-ganei, kumemi juo numidu nalo napano maka ave Ju nalo abinimei vaataro ka Atua, aju abatove kanio. Kiniou neberial iliano nalo, kiniou nemila iñauano miroano, ¹⁹ Atua mila vremesiano kinkin nalo, a Niununo Lu kiano

moroano miñau, ana mila na Kristo kiano Ioluano Vou ba reraio nonovio ea vio miroano, jikario Yerusalemo ban yako, mijaka ba boru ea tanobuku na toru Lirikam.

²⁰ Mia nemialio ka maka rivare vo, kiaku jidomiano tai jikili joa kiniou ka monoka navan lie vo. Mia maka nosidomii ka navan ea vio napano Kristo siano bokario ruei, bior napano maka nosidom neiasol iñauano napano nalo dolu ajikar ruei, mia nojidom navan ea vio napano tomu nalo maka ajikia naio vo.

²¹ Nina jibe iliano tai napano naverialiano Aisea ber beamu, napano berii Naverikariano, berinavo

“Nalo napano tomu maka averial naio ka nalo vo, mia nalo avitilubarario vonga, nalo napano maka lele ajog siano, mia nalo ajoglubario.”

Ais 52:15

Pol jii vatitigio ka riva riyotuba ea nalo napano Romo

²² Jibe napano nober ruei, bogo miroano nojidom neviedu ea kamiu na Romo, mia nojo nomila iñauano ea vio dolu, a todolu nalo miroano banbano-o maka bunu neial bogo tai kanio vo.

²³ Mia vonganei, nemial jibe kiaku iñauano ea tanobuku nalo na Esia biniu ruei, a jidomiano napano joa kiniou yuka miroano ruei, ka nojidom neviedu noyotuba kean kamiu kija, nojidom ka ðeli mia rimei rivu naruei. ²⁴ Nojo nomila vatitig ka nataluvo den vio nei nava nejaka yako ea buruvenuo napano Speni, naruei

nojidomii ka mia nesel ea kamiu, ka romijikia rotu vio takurano ka ravar bogo novo vija kito kija beamu.

Mia maka nejikia noto vesiou tibe napano nojidomio, mia ver kamiu kuvijikia kuvila vite tealo ka rijai kiniou ka kiaku m̄arabo, mia netikar nodu kiaku m̄arabo bereio nataluvo navano.

²⁵ Mia nina maka vonganei ga, bior napano beamu monoka nava nesel Yerusalemo, kar napano kiaku kiri iñauano tai ka nala ka Atua kiano namoneano nalo napano ajua vio na beamu.

²⁶ Nalo ajua bogokouo tai vonganei napano nalo miroano abe taliñasa, maka ave kialo vite, naruei taara na namoneano nalo na vio nalo nei na Masetonia a Kris, nalo amijogio, ana nalo ga amidu jidomiano nei aberinavo bo ka avuku veru tai ka rijailo.

²⁷ Nina vite novo tai napano amila jakii kialo jidomiano ga, mia nemial jibe naio be tena memedu tai ka nalo monoka ala bunu. Nalo na maka ave Ju, mia ea kialo meuliano bija Tubo, nalo abar Atua kiano ilivuiano miroano miopdulu ea kulo Ju nalo ban ealo, ana bogo napano Ju nalo na abiniua bogokouo bereio, bo ka nalo napano maka ave Ju adu kiano kija vanlo, aijalo ka tenalo tai napano maka ve kialo.

²⁸ Mia veru nei napano nalo amila bijiio, nalo abar jua jum̄aku ka kiniou navario navano, ana bogo napano naba nabar ju vatitig ea nalo na Yerusalemo ruei, mia nataluvo bereio ka nemei

nesel ea kamiu na Romo, karina mia nejaka nava Speni.

²⁹ Mia nomijog ruei ka bogo napano neyotuba kean kamiu, mia rivu mia rivu ka kito nonovio, mia nevedu vija Kristo kiano ilivuiano novo ve miroano ka neveriio van kamiu.

³⁰ Bilbilu nalo, nojidom nevika sikili van kamiu ea kiado Tubo Yesu Kristo siano, ka kamiu kumitu tiniemiu maio ka kiniou ea kenemiu volkouano. Nemijikia ka kamiu kubujo ea tinietiiano napano Niununo Lu jianio, ana bo ka kubolkouo sikili ka kiniou, kувiasol kenemiu volkouano vija kiaku volkouano napano nemila vonio jikili ka nobolkouo julaka kanio.

³¹ Bogo napano nava novokar tanobuku nei Yutea ka nava Yerusalemo, telabo napano maka asaaro ka amonea Ioluano Vou nei aju, ana maka nejikia ka mia nalo ajidom ka ala tumabe ka kiniou, mia neber bo ka kamiu ka kubolkouo van Atua ka tukovio ka kialo jidomiano va nalo ea kiniou. Mia monoka kubolkouo bunu ka namoneano lu nalo napano aju Yerusalemo, mia nalo asaaro ka avar veru ve telisu napano mia kiniou nesiano vanlo.

³² Ana verver vite nonovio memedu tibe Atua kiano tinieiano, mia kiniou nemijikia neyotuba ka kamiu vija burumara kiaku tiniesaareiano a mia nemijikia noto rivu vija kamiu, nojilimebi ve telisu beamu.

³³ Mia kiniou bunu nojo nobolkouo ka kamiu, ka mia kiado Atua, burupati na tumaro, to vija kamiu rivanvano-o maka rijikia ribisi.

16

Pol berial vite tealo ban namoneano nalo na Romo

¹ Bilbilu nalo, nojidom netetavoko kiaku m̃esi ea iliano nalo tai ea tivelinio ka kamiu nalo tealo. Ea tivelinio na kuviviniedo nei Vipi, napano naio naruei ridu m̃esi nene riviedu ea kamiu, nejidom kuvijikia ka naio be ijaiano novo tai ea taara na namoneano nalo na ea komeli na Kenkria, ² naruei bo ka kamiu kuvisaaro ka kuver iliano vorvorua vanio, kuvuru naio tibe kuviviniemiui tai ea tivelinio na Tubo kiano torogio, jibe napano memedu ka kito namoneano nalo monoka ralaio van kito. Bo ka kamiu kuvijai naio ka venia napano mia juṃano bulati kanio, ka napano naio be tira tai napano be bilbilu novo ea kumemi miroano, miija vatitig kumemi.

³ Nejidom bunu ka kamiu kuver kiaku kavijo bo a bogiano bo rivan tira novo dolu nene Priska, rivija koano suṃano Akuila, napano kumemi ñube tomu na iṃauveiano ea Kristo Yesu kiano iṃauano. ⁴ Riano ga na, bogo tai nua na, kiniou nojoa juluvati na m̃ariano, ana naljuo amila napano vaataro ala luvu kialo meuliano ka amei alarur kiniou, mia nojo nober sivaiano laka biorio. A maka kiniou ve takurano ga, mia taara na namoneano dolu nalo na tanobuku nei nalo bunu aber sivaiano kalo bior venia napano amila nei.

⁵ Mia kavijo bo a bogiano bo napano nober ka naljuo, nojidom nover bunu van ea nalo dolu napano aju joomo ea taara na namoneano na

tertelisu napano aju abiviuo vio takurano ea naljuo kunualo.

Mia neber jibe nei bunu ka nalo nene, jibe kiaku bilbilu novo nei Epanetas, napano naio be moti na ea burumñara tanobuku na Esia napano monea Kristo, ⁶ mia Mere, napano naio mila iñauano novo nalo miroano iviso ea kamiu, ⁷ mia naljuo dolu na kiaku vio nene, Adronikas naio Junia, napano nua na kumemi nubiniu numitua tetavokoiano vaarakurano. Atevi juo nei, naljuo amonea Yesu nua rui, beamu ka kiniou, a abar sio novo laka ea atevi dolu nalo miralo.

⁸ Tealo bereio, nina Ampliata, napano Tubo mila ka kumemi ve juo nuve bilbilu novo, ⁹ a Upanas, napano numiñau vio takurano bija naio ea Kristo kiano Ioluano Vou, a kuruaku novo nei Stakis, ¹⁰ a Apelesi, napano be iakurano ka juboluboiano toru binimei ea naio, mia naio jikili ju kirisikili ea Kristo.

Mia bunu, neber kavijo bo a bogiano bo ban Aristobiulas kiano mñaratavo nalo, ¹¹ a toro dolu na kiaku vio nei Erodiano, a namoneano nalo na Narsisas kiano mñaratavo, ¹² a tira juo novo na amimñau Tubo kiano na, Traevina bija kuluene Traevosa, a kuviviniedo dolu nei bunu Pesis napano tiniedo jii naio toru, a naio mila Tubo kiano iñauano toru laka rui, ¹³ a Ruvus, navurimñaraboiano na Tubo kiano iñauano, bija kenieno napano naio bijuku ban kiniou jibe napano nebe kenerinio.

¹⁴ Mia tealo bunu bereio, nina Asinkritas, Vlekono, Emesi, Patropas, a Emas, bija bunu kuruado dolu nalo napano aju bijalo, ¹⁵ a bereio maka tinieku bobogia Vilolokas, Juliano, Nereas bija kuviniene, a Olimpás, bija namoneano lu dolu nalo napano amila lotuano vio takurano bijalo.

¹⁶ Kiniou nejaaro ka nebiviuo kamiu nonovio ea kiaku m̃esi nei, a kamiu bunu monoka kuvorvorua vatitig van kamiu bogo nonovio, kuverial kenemiu tinietiano van kamiu, tibe kamiu kumiom babibiniomiu ea tinievuiano. Mia bunu, taara nalo na Kristo kiano namoneano nalo ea tanobuku nalo nei aberial ka nalo aju ajidomii kamiu ea kialo volkouano nalo.

¹⁷ Bilbilu nalo, nebika jikili ban kamiu bereio ka monoka kuvitkar vatitig ka nalo napano aju ajikar baravoiano nalo, p̃eli aju amila namoneano nalo abeve terakurano, a aju amilkue ka verloglogiano nalo napano kumijeivio. Mia bogo napano kuvitkar vatitiglo, kuvitu re kuva vaataro kalo. ¹⁸ Nina bior tomu nalo kinkin na jibe na, nalo maka atu ala kiado Tubo Kristo kiano im̃auano, mia nalo aju amila jakii ga kialo sidomiano va nalo. Nalo amijikia averial vite nalo na bo mia bo ve miroano, mia be seseiano ga na, a nalo aju ajubolbo vatitig tomu nalo kialo jidomiano napano nalo maka ve kialo jikiaiano rivu.

¹⁹ Tomu nonovio amijikia vatitig ruei ka kumituña kumijogkar vatitig Atua kiano iliano, a naina mila kiniou nejaaro laka, mia monoka kuvitu kuvitkar vatitigio. Ea tivelinio na vite nalo napano abo, kamiu monoka kuvilala

m̃sasouaio, mia ea tivelinio na vite nalo napano abova, ve re leleio soro nene tai toa kamiu.

²⁰ Mia verver kuvila tibe na, mia kiado Atua na tuñaro naio be kiano m̃arabo ka rila Siñaro to yetano ka jaamiu ka kuvila tanea vatitig naio. Mia kiaku volkouano ka mia kiado Tubo Yesu Kristo kiano tinieseseiano to vija kamiu.

²¹ Bilbilu nei Timoti, napano kumemi juo numitu numiñau vio takurano, naio berenio kavijo bo p̃eli bogiano bo ban kamiu, a nalo tolu nei na kiaku vio, Lusias, Jasoni bija Sosipata, nalo bunu aberenio.

²² Kiniou napano nobokar vovojulu, nobivitauialar m̃esi nei Pol kiano na ban kamiu, siaku Tesias, a kiniou bunu nejidom neverenio ka nejaaro laka ka nebiviuo kamiu ea m̃esi nei, ea Tubo siano.

²³⁻²⁴ Bo ga, kiniou Pol nei naruei nebivitaui nei, mia vaataro nala nonovio kiaku m̃esi naruei, mia kavijo bo a bogiano bo jo biedu binimei ea nalo tolu nei, Kaias, napano nojoa kunuano, napano lotuano na vio na nalo aju abinimei vio takurano ea kunuano, bija Erastas, napano naio be navitikariano na veru na komeli nene, bija kuruado nei Kotas.

²⁵ Vonganei ea kiaku iliano maariano, nejidom nedular bereio ilivuiano nonovio nalo van Atua. Nobolkouo ka mia naio ridu iliano nalo na Ioluanou Vou, vija verloglogiano nalo novo napano aberii Yesu Kristo napano nejian ban kamiu ruei, ridu vatitig tua kenemiu meuliano nalo, ka kuvijikia kuvitu sikili ea bogoti napano ju

binime. Ilirianiano novo nalo na, tomu nalo maka ajikiaio ea yuka miroano napano barlaka rui, mia vonganei ga Atua berialio ka kito. ²⁶ Beamu, tomu nalo abuluku naverialiano nalo kialo iliano nalo, nalo maka ajikia ka ilirianiano nalo nene aju joomo ealo, mia vonganei, kumemi nuberialio meravo, kito robiniu romijikia ro-joglubario. A Atua, jibe naio jo nua a mia to toboto, naio berialio Ioluan Vou nei monoka rivan ea tomu nalo na buruvenuo nonovio, ka nalo bunu ajikia ajogio, ajikia amonmoneaio.

²⁷ Naio ga takurano be Atua, naio ga takurano be burupati na masouano, a naio ga takurano napano Yesu Kristo mila kiado m̄arabo ka rolotu naio, ravano-o maka rijikia ribisi bogo tai.

Verikariano Vou Na Baki
The New Testament in the Baki language of Epi,
Vanuatu
Le Nouveau Testament en Baki langue de l'île d'Épi
au Vanuatu — Niutestamen long Baki lanwis, blong
Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Baki

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

f1528695-aae7-544e-aadd-9084a3830ae4